

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rudolf Bejkovský – hrdina od Sokolova

Rudolf Bejkovský – hero of the battle of Sokolovo

Daniel Schill

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: B D-ZSV

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Rudolf Bejkovský – hrdina od Sokolova potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 7. prosince 2020

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi byly nápomocny při jejím zdárném dokončení. Mé nejvřelejší poděkování patří také historikovi a publicistovi Jiřímu Klůcovi za odborné konzultace a rady, bez kterých bych se při psaní této práce neobešel. Dále bych chtěl poděkovat Bc. Markétě Jiráskové především za morální podporu, kterou mi poskytovala po celou tuto dobu. Velké poděkování patří také všem zaměstnancům archivů, díky kterým jsem mohl studovat potřebné materiály, a to zejména Dr. Pavlu Minaříkovi, CSc. V neposlední řadě bych rád poděkoval také rodinám Bejkovských za jejich pomoc a ochotu při psaní této práce.

ABSTRAKT

Práce se věnuje osudům Rudolfa Bejkovského, rodáka z městečka Načeradec, které leží nedaleko města Benešov. Na začátek práce jsou zde popisovány osudy nejbližších příbuzných Bejkovského. Další kapitoly se již plně věnují jeho životnímu příběhu. Mládí strávil na školách v Načeradci a Benešově a po úspěšné maturitě odešel studovat práva do Prahy. Po německé okupaci Československa uprchl, se svým bratrem Bedřichem Bejkovským, do Polska. Nakonec skončil v Buzuluku u nově se formující československé jednotky v Sovětském svazu. S ní prošel nejtěžšími bitvami, především u Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerekve a Jasla. Začal jako spojka velitele 1. čety u 1. roty, poté byl osvětovým důstojníkem u dělostřelectva. Osvětové činnosti se dále věnoval i v poválečném životě. Například strávil mnoho let jako učitel na Vojenské politické akademii v Praze, či v redakci nakladatelství Naše Vojsko. Po celý poválečný život byl, Rudolf Bejkovský, publikačně činný a pravidelně přispíval do různých periodik, zejména do Rudého práva, Obrany lidu, časopisu Československý voják a Tvorba. Práce vychází z podrobného studia pramenů v různých archivech po České a Slovenské republice. Prameny jsou doplňovány poznatky z literatury, odborných prací a internetových zdrojů. Kapitoly, které se týkají bojů na východě, přímo čerpají z článků a vzpomínek Rudolfa Bejkovského, jež sám sepsal po válce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rudolf Bejkovský, bitva u Sokolova, 1. československý armádní sbor v Sovětském svazu, osvětový pracovník

ABSTRACT

This thesis is devoted to the fate of Rudolf Bejkovský, a native of the small town Načeradec situated near the Benešov city. At the beginning of the bachelor's thesis are mentioned the fates of Bejkovský's closest relatives. The rest of this thesis is already fully focused on Bejkovský's life story. He spent his youth at schools in Načeradec and Benešov. After a successful graduation he decided to study at the Faculty of Law of Charles University in Prague. After the German occupation of Czechoslovakia, he and his brother Bedřich Bejkovský escaped to Poland. Rudolf Bejkovský joined the newly formed Czechoslovak unit of the Soviet Union in Buzuluk city. With this unit he went through the most difficult battles, especially battle of Sokolovo, Kyjev, Bílá Cerekev and Jaslo. He started in the first company as runner soldier for the commander of the first platoon. Then he was a political officer in artillery and even after war he was still interested about spreading ideology. For example, he spent many years as a teacher at the Military Political Academy in Prague. He also worked as editor for publishing house Naše Vojsko. Rudolf Bejkovský was an active publisher after war as well. He regularly published papers to several periodicals, especially Rudé právo, Obrana lidu Československý voják and Tvorba magazine. This bachelor's thesis is based on detailed study of various sources from several Czech and Slovak archives. The sources are extended by knowledge from literature, academic thesis and internet sources of information. Some chapters, specifically chapters focused on conflict in the east, are based on real memories of Rudolf Bejkovský and also on articles, which he wrote himself after war.

KEYWORDS

Rudolf Bejkovský, battle of Sokolovo, 1st Czechoslovak army corps in the Soviet Union, political officer

Obsah

Úvod.....	7
1 Předválečné období.....	9
1.1 Rodina	9
1.2 Dětství a studijní léta.....	11
1.3 Období okupace	14
2 Období války.....	17
2.1 Buzuluk	17
2.2 Sokolovo	20
2.3 Novochoopersk, Kyjev a další boje	25
2.4 Vznik 1. Čs. armádního sboru a boje na Dukle.....	32
2.5 Dělostřelci u Jasla	39
2.6 Liptovský Mikuláš	45
3 Poválečné období.....	48
Závěr	56
Seznam pramenů a literatury	57
Seznam Příloh	63

Úvod

V letošním roce si celý svět připomínal 75. výročí konce nejstrašnější války v dějinách lidstva. Každý si vybaví názvy nejslavnějších bitev či jména nejopěvovanějších velitelů, ale mnohdy se zapomíná na to nejdůležitější. Na to, proč dnes můžeme žít ve svobodném světě - zapomínáme na jména a osudy prostých vojáků, kteří každým dnem nasazovali své životy s vidinou lepších zítřků.

Cílem této práce je přinést ucelený obraz života právě jednoho z těch prostých, zapomenutých vojáků – pozdějšího plukovníka Rudolfa Bejkovského.

Rudolf Bejkovský pocházel z židovské rodiny maloobchodníka z městyse Načeradec, ležící v malebné oblasti poblíž bájně hory Blaník a města Benešov. Podle posledního sčítání lidu měl Načeradec 1059 obyvatel.¹ Před nacistickou okupací musel Bejkovský uprchnout z Československa až do Sovětského svazu, kde narukoval do nově vznikající československé jednotky v Buzuluku. S ní prošel prakticky všemi bitvami, byť větší část z nich strávil coby osvětový důstojník mimo nejhorší boje. Po válce nadále zůstal v armádě jakožto voják z povolání. Věnoval se převážně osvětové činnosti, ať už jako učitel dějin na Vojenské politické akademii či jako pracovník Ministerstva národní obrany. Po celý život byl Rudolf Bejkovský levicového smýšlení.

V práci se postupně věnuji jeho mládí a studijním létům, kde čerpám především z jeho vlastního životopisu, židovských matrik Národního archivu v Praze, Státního Okresního archivu v Benešově či jeho osobního spisu ze Správního archivu Armády České republiky v Olomouci. Tyto zdroje byly základem i pro zbylé části mé práce. V kapitolách o jeho cestě do SSSR a bojích v československé jednotce je doplňuji především jeho vlastními vzpomínkovými pracemi či články z různých poválečných periodik, kam pravidelně přispíval. Jednalo se především o Rudé Právo, Obranu lidu, časopisy Československý voják a Tvorba. Zde je nutné se pozastavit a poukázat na to, že právě s těmito zdroji je potřeba nakládat opatrně. Jedná se o práce napsané v poválečné komunistické době člověkem komunismu oddaným. Proto jsou mnohdy silně ideologické, agitační a propagandistické. Nicméně, pokud jsou správně interpretovány a je na ně nahlíženo

¹ *Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2020* [online]. ČSÚ: ©2020 [cit. 5.11.2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>.

z hlediska doby jejich vzniku, tak představují neocenitelný zdroj informací. Totéž se dá říci i o jeho životopisu sepsanému v téže době.

Informace o poválečném životě Rudolfa Bejkovského jsem čerpal především z archivních pramenů, ať už z archivu Vojenského a Národního v Praze či onoho olomouckého. Jednalo se především o různé kvalifikační listiny a posudky jeho nadřízených.

Určité kusé informace o něm můžeme nalézt například v knize Miroslava Brože *Hrdinové od Sokolova*, která obsahuje stručné medailonky účastníků této bitvy. V knize Karla Pařhy *Výpisky z knihy života* vyčteme osobní zážitky autora s Rudolfem Bejkovským především v době jejich studií na benešovském gymnáziu. V knize Karla Borského *Zítřka začne obyčejný den* se objevuje autorova vzpomínka na společné poválečné setkání v Košicích. Jméno Rudolfa Bejkovského nalezneme také v knize Evy Procházkové *Načeradec: dějiny městečka a okolních obcí*, kde se velmi stručně autorka zmiňuje o jeho návratu do Načeradce, či v knihách historika Jiřího Klůce *Sokolovo. Ve stínu propagandy* a *Kapitán Otakar Jaroš: Příběh hrdiny od Sokolova*. Další zmínky v literatuře již nejsou nijak podstatné a není nutné se o nich rozepisovat. Co je naopak třeba zmínit je to, že se mi podařilo kontaktovat rodinu Rudolfa a Bedřicha Bejkovských, se kterými jsem tak v kontaktu.

Závěrem je potřeba vzpomenout jednu smutnou událost, která se přihodila jen několik dní před odevzdáním této práce. Dne 2. prosince 2020 totiž zemřela poslední veteránka od Sokolova - Jarmila Kaplanová-Halbrštátová.

1 Předválečné období

1.1 Rodina

Rudolf Bejkovský se narodil 26. dubna 1917 v již zmiňované obci Načeradec.² Zde se také 25. listopadu 1879 narodil rodičům Adolfovi³ a Therezii, rozené Rindlerové⁴, jejich prvorozený syn Otto, tedy Rudolfův otec.⁵ Otto pocházel z ortodoxní židovské rodiny, kde především jeho matka, pocházející z nedaleké vesnice Radějovice, držela tradiční židovské svátky a zvyky. Načeradecká židovská komunita v této době čítala přibližně 130 osob. Rok po narození Otty Bejkovského byla v Načeradci zbudována i nová synagoga, kterou spolu s rodinou pravidelně navštěvoval.⁶ Jeho rodiče byli oddáni ale ještě v benešovské synagoze, a to 12. února 1879.⁷ Obřad vedl okresní rabín Moses Schiffmann (1811-1894).⁸ Manželé měli ještě další čtyři děti: Josefa (1881-1940)⁹, Benjámina (1884-1892)¹⁰, Annu, provdanou Sauerovou (1886-1943)¹¹ a nejmladší Marii, provdanou Kochovou (1890-1943)¹². Otto, stejně jako jeho otec, byl obchodníkem a v Načeradci poté vlastnil obchod se smíšeným zbožím, ve kterém zaměstnával také jednoho učně. V Načeradci mu patřil dům s číslem popisným 105 s přílehlými poli o výměře šesti

² Správní archiv AČR v Olomouci (dále jen SA AČR Olomouc), f. Osobní spisy (dále jen OS) č. 70148, Rudolf Bejkovský 1917, s. 2.

³ Narodil se 26. ledna 1836 rodičům Jakobovi Bejkovskému a Anně, rozené Stránské. Viz NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, VLAŠIM (o. Benešov), zemřelí 1869-1873, 1874-1901 (Vlašim, Načeradec), 1876-1895, 1902-1925 (i v letech 1908, 1911, 1913-1925 pro každý rok), 1928-1943, s. 100.

⁴ Narodila se 30. června 1847 rodičům Davidovi Rindlerovi a Josefině, rozené Herrmanové. (*Theresie Bejkovský (Rindler)*) – dle sdělení Lubomíra Bejkovského.

⁵ Národní archiv v Praze (dále jen NA Praha), f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, NAČERADEC (o. Benešov), narození 1874-1895, fol. 456.

⁶ PROCHÁZKOVÁ, Eva. *Načeradec: dějiny městečka a okolních obcí*, s. 86.

⁷ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, Benešov (o. Benešov), oddání 1869-1944 (i v letech 1903, 1906, 1908-1919, 1922-1924 pro každý rok), zemřelí 1869-1944 (i v letech 1869-1924 pro každý rok), zemřelí 1946, s. 10.

⁸ WILKE, Carsten, 1999. *Geographischer und quellenkundlicher Index zur Geschichte der Rabbinate im deutschen Sprachgebiet 1780-1918*. Duisburg. Disertační práce. Gerhard-Mercator-Universität Duisburg. FB 1- Jüdische Studien.

⁹ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, NAČERADEC (o. Benešov), narození 1874-1895, s. 8.

¹⁰ Tamtéž, s. 9.

¹¹ Tamtéž, s. 10.

¹² Tamtéž, s. 12.

hektarů.¹³ Z osobního spisu Rudolfa Bejkovského lze zjistit také například to, že Otto nebyl nikdy nijak trestán a byl též bezpartijní.¹⁴

Matkou Rudolfa byla Julie, rozená Langerová. Narodila se 7. února 1890¹⁵ ve vesničce Daměnice, ležící nedaleko Načeradce.¹⁶ Do roku 1933 byla v domácnosti, poté, tedy po smrti svého muže, přebrala povinnosti v jejich obchodě se smíšeným zbožím. Ten spravovala až do nacistické okupace, během které byla násilně vystěhována a v roce 1943 byla nacisty zavražděna ve vyhlazovacím táboře Auschwitz-Birkenau. Stejně jako její muž, ani Julie nebyla nikdy soudně stíhána či trestána. Též nebyla politicky nijak angažovaná.¹⁷

Manželům Bejkovským se narodily celkem čtyři děti. Kromě Rudolfa to byl prvorozený syn Josef, který se narodil 17. června roku 1912 taktéž v Načeradci.¹⁸ O Josefovi se ale příliš informací nedochovalo. Jeho život nebyl dlouhý a již 23. dubna 1918 zemřel, přičemž pohřeb se konal na místním židovském hřbitově o dva dny později.¹⁹ Jedinou důležitou informací ve spisu Rudolfa Bejkovského je příčina jeho smrti, kterou měla být španělská chřipka.²⁰ Ta udeřila v posledním roce velké války a vyžádala si obrovské množství obětí.²¹

Druhým potomkem byla dcera Marie, která se v Načeradci narodila 3. května 1914. Provdala se za jistého Josefa Tellera, se kterým bydlela v obci Smilkov.²² Manželům se v roce 1936 narodil synek Otto. Celou její rodinu potkal stejný osud, jako její matku Julii.

¹³ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, s. 4.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Dle osobního spisu Rudolfa Bejkovského se Julie Langerová narodila o den dříve, tedy 6. února.

¹⁶ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, NAČERADEC (o. Benešov), narození 1874-1895, s. 12.

¹⁷ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, s. 4.

¹⁸ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, VLAŠIM (o. Benešov), narození 1869-1940 (i), 1942, 1943, s. 76.

¹⁹ Tamtéž, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, VLAŠIM (o. Benešov), zemřelí 1869-1873, 1874-1901 (Vlašim, Načeradec), 1876-1895, 1902-1925 (i v letech 1908, 1911, 1913-1925 pro každý rok), 1928-1943, s. 74.

²⁰ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, s. 15.

²¹ Odhady počtu obětí na celém světě sahají až k 50 milionům, přičemž v nově vznikajícím Československu se pohybují v rozmezí 46 až 77 tisíc mrtvých. Viz. SALFELLNER, Herald, 2017. *Pandemie španělské chřipky 1918/19 se zvláštním zřetelem na České země a střeoevropské poměry*. Praha. Disertační práce. Univerzita Karlova. 1. Lékařská fakulta.

²² SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, doplňkový materiál, dotazník.

Po nacistické okupaci byli zavražděni ve vyhlazovacím táboře Auschwitz-Birkenau. Ani Marie nebyla nikdy trestně stíhána a byla též bezpartijní.²³

Jako poslední se manželům Bejkovským narodil syn Bedřich (křtěný Benjamin), narozený 22. září 1919.²⁴ Bedřich byl velmi zajímavou osobou. V roce 1939 uprchl do zahraničí a vstoupil do čs. zahraniční armády, na rozdíl od svého bratra ovšem bojoval na západní frontě.²⁵

Z osobního spisu Rudolfa Bejkovského se dozvídáme také poměrně zajímavé informace o členech jeho širší rodiny, kteří mezi léty 1938 a 1939 odešli do zahraničí. Jeho bratranec Walter Bejkovský, stejně jako sestřenice Helena Bejkovská, provdána Newman²⁶, odešli do USA. Walter se po válce do ČSR vrátil s obrněnou brigádou, načež zde vyřídil své majetkové záležitosti a roku 1946 odjel legálně za svou sestrou Helenou do USA. Do zahraničí odešli také další příbuzní, konkrétně do Anglie a Palestiny (bratranec Bedřich Koch). Členové rodiny, kteří neodešli z vlasti, byli zavražděni ve vyhlazovacích táborech.²⁷

1.2 Dětství a studijní léta

Rudolf Bejkovský se narodil do rodiny obchodníka se smíšeným zbožím Otty Bejkovského a jeho manželky Julie Bejkovské. Celá rodina žila v Načeradci v domě s číslem popisným 105. Povinnou školní docházku nastoupil v září roku 1923 ve svých šesti letech na pětileté obecné škole v Načeradci. Frekventační vysvědčení obdržel v červnu 1928.²⁸ Další školou, kterou začal Bejkovský navštěvovat v září roku 1928, bylo reálné Gymnázium v Benešově. Od první třídy byl studentem průměrným, v některých předmětech dokonce podprůměrným. Za dobu svého studia v Benešově také několikrát změnil bydliště.²⁹ V první třídě bydlel v Benešově u jistého pana učitele Houdka, u

²³ Tamtéž, OS, s. 15.

²⁴ Vojenský historický archiv Bratislava (dále jen VHA Bratislava), f. Kmenové listy (sbírka), Bedřich Bejkovský 1919.

²⁵ Tamtéž.; více viz. Příloha č. 2.

²⁶ Narozená 29. srpna 1910 rodičům Josefovi Bejkovskému a Floře, rozené Taussig. V USA se provdala za Franka Newmana. Zde, konkrétně v Kalifornii, také 25. ledna 1998 zemřela. (*Helena Newman (Bejkovský)*). Viz dle sdělení Lubomíra Bejkovského.

²⁷ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, s. 13.

²⁸ Státní okresní archiv Benešov (dále jen SOKA Benešov), f. Obecné školy Načeradec, třídní katalog školních let 1923/1924 – 1927/1928.

²⁹ Tamtéž, f. Gymnázia Benešov, třídní a hlavní katalogy školních let 1928/1929 – 1935/1936.

kterého ale sám nebyl spokojen. Proto od druhé do páté třídy bydlel u rodiny Poláčků taktéž v Benešově. Na toto období existují zajímavé vzpomínky Karla Pařhy³⁰, který se s Rudolfem znal, a hlavně díky jeho přimluvě byl k rodině Poláčků přijat. Dozvídáme se například to, že Rudolf se v této době otevřeně hlásil k židovské víře: „*Celkem jsme se s Rudolfem dobře snášeli. Dosud vidím tu jeho malou pokroucenou postavu v dlouhé noční košili a se strakatou čepicí na hlavě, jak u staré skříně v našem skrovném pokojíku s tváří obrácenou někam, kde tušil východ, zpěvavě odříkává: „Boruch a tu Adonaj hanvauroch, boruch es Adonaj hanvauroch...“ A v kapse nosil Rudolf pokladničku ze zeleného papundeklu, do níž pilně od každého souvěrce vybíral příspěvky na sionistické hnutí...*“,“³¹ vzpomíná Karel Pařha.

V listopadu 1929, tedy v době, kdy navštěvoval druhou třídu, zemřela jeho babička Therezie.³² Poslední změnou bydliště prošel v šesté třídě, kdy se nastěhoval do rodiny obchodního příručí Františka Hubínka.³³ Rok 1933 se nesl ve znamení rodinných tragédií. Nejprve zemřel 8. května Rudolfův otec Otto a jen o pár dní později, 22. května, zemřel také jeho dědeček Adolf. Oba byli pohřbeni na načeradeckém židovském hřbitově.³⁴ Z třídních katalogů lze také vyčíst, že Rudolfovým poručníkem se tehdy stal pan Jakub Fürth z Benešova.³⁵ Nicméně, třídu i celé gymnázium zdárně dokončil. Zkoušku z dospělosti absolvoval na první pokus dne 15. června 1936. Maturoval následovně: Jazyk československý – dobře; Jazyk latinský – dobře; Jazyk německý – dostatečně; Zoologie a botanika – dostatečně.³⁶

Po smrti jeho otce se rodině nevedlo dobře. Otto se totiž ještě v době hospodářské krize zadlužil. Již za studií v Benešově můžeme vidět Rudolfův příklon k levicovému myšlení a názorům: „*V obchodě jsem viděl žebračenky, jak nám je nezaměstnaní nosili, a tak*

³⁰ Karel Pařha (1915-1984). Studoval reálné Gymnázium v Benešově. Později byl spisovatelem a překladatelem z rumunštiny. Viz *300 let gymnázia Benešov*. Benešov: Gymnázium Benešov, 2003, s. 86.

³¹ PAŘHA, Karel. *Výpisky z knihy života*. Vyšlo soukromým nákladem jako neprodejná publikace, 2004, s. 88-91.

³² NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, VLAŠIM (o. Benešov), zemřelí 1869-1873, 1874-1901 (Vlašim, Načeradec), 1876-1895, 1902-1925 (i v letech 1908, 1911, 1913-1925 pro každý rok), 1928-1943, s. 92.

³³ SOkA Benešov, f. Gymnázia Benešov, třídní a hlavní katalog školního roku 1933/1934.

³⁴ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, VLAŠIM (o. Benešov), zemřelí 1869-1873, 1874-1901 (Vlašim, Načeradec), 1876-1895, 1902-1925 (i v letech 1908, 1911, 1913-1925 pro každý rok), 1928-1943, s. 100.

³⁵ SOkA Benešov, f. Gymnázia Benešov, třídní a hlavní katalog školního roku 1932/1933.

³⁶ Tamtéž, f. Gymnázia Benešov, Výpis ze zkoušky z dospělosti roku 1936, č. 1.

*srdcem jsem začal lnouti ke komunistům; toto mé citové a živelné přesvědčení bylo doplňováno dvěma ještě činiteli: tím, že jsem byl Žid a že komunisté byli nejdůslednější odpůrci rasismu a mou jaksí vrozenou vlastností: smysl pro spravedlnost.*³⁷ Inspirován byl jistě také díky schůzkám s předsedou benešovské KSČ panem Zikou. Levicové smýšlení ho provázelo po celý zbytek života.³⁸

Po dokončení gymnázia se Rudolf Bejkovský zapsal na studia práv na Právnickou fakultu do Prahy, kterou začal navštěvovat v zimním semestru roku 1936.³⁹ Zároveň s tím se také odstěhoval do Prahy, kde po čas svých studií pobýval na různých adresách – postupně na dnešní Praze IV. v ulici Závěšova číslo popisné 1696, dále na Praze VII. v dnešní ulici Dukelských hrdinů (tehdy Bělského třídě) 971, poté na Letné v ulici Ovinecká 36 či v Dejvicích v ulici U nové Techniky č.p. 17.⁴⁰

Úspěšné zvládnutí studia práv se skládalo z několika částí: 1) z absolutoria, tj. povinnost navštívit minimálně osm semestrů; 2) složení tzv. historickopravní, státoprávní a judiciální zkoušky; 3) složení tří rigorózních zkoušek. Rudolf univerzitu navštěvoval do letního semestru roku 1939. Během toho stihl složit onu historickopravní zkoušku, která se skládala ze čtyř dílčích zkoušek (Římské právo, církevní právo, dějiny práva veřejného a soukromého ve střední Evropě a pak také z dějin práva na území republiky Československé). Úspěšně ji zvládl dne 29. ledna 1938 s hodnocením dostatečně.⁴¹

Na univerzitě se také prohlubovala jeho oddanost komunismu: „*Od roku 1936 do roku 1939 jsem byl v Praze jako vysokoškolák; zúčastnil jsem se aktivně všech politických bojů na nejreakčnější fakultě – Právnické, v řadách levicových studentů, kde jsem přebíral i některé menší funkce.*“⁴² Někdy v období mezi léty 1938 a 1939 Bejkovský nastoupil do svého prvního zaměstnání v advokátní kanceláři v Žatci nejspíše ke svému strýci.⁴³ Pracoval také u advokáta JUDr. Klimeše v Lounech.⁴⁴

³⁷ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, životopis, s. 1.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Archiv Univerzity Karlovy v Praze (dále jen AUK Praha), f. Právnická fakulta (dále jen PF), katalog posluchačů zimního semestru 1936, Rudolf Bejkovský.

⁴⁰ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatel (dále jen PŘ-EO), Rudolf Bejkovský 1917.

⁴¹ AUK Praha, f. PF, Právněhistorická státní zkušební komise při Univerzitě Karlově (1937-1939), č. 348, Rudolf Bejkovský.

⁴² SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, životopis, s. 1.

⁴³ PAŤHA, Karel. *Výpisky z knihy života*, s. 88-91.

⁴⁴ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský, doplňkový materiál, dotazník.

1.3 Období okupace

Po obsazení Česko-Slovenska nacisty a vzniku protektorátu se Bejkovský vrátil zpátky domů. Zde také došlo k zajímavému setkání Rudolfa Bejkovského s Jiřím Frankem: „*Když došlo k okupaci, požádal mne soudruh Jiří Frank⁴⁵ z Benešova o menší služby (roznášení dopisů atd.). Začátkem června mi řekl, že musí odjet a že mohu odjet také, že mi to zařídí.*“⁴⁶ Krátce na to se z Polska vrátil Rudolfův bratr Bedřich⁴⁷, který ho právě spolu s Jiřím Frankem přesvědčil k opuštění rodného Načeradce, tehdy již spadajícího pod Oberlandrát Německý Brod.⁴⁸ Rudolf Bejkovský se rozloučil se svou maminkou, kterou - aniž by to věděl - viděl naposledy v životě a vydal se přes hranice, které překročil v noci 20. června 1939 u Petřvaldu na severní Moravě⁴⁹, přes Katovice až na československý konzulát do Krakova.⁵⁰ K odchodu ho jistě vedl také strach z nacistických represí vůči židovským obyvatelům a levicově smýšlejícím lidem. Navíc v tomto roce došlo k zatčení a uvěznění Gestapem člena jeho rodiny - strýce Josefa, který byl vězněn na Pankráci, kde také 4. března 1940 na následky mučení zemřel.⁵¹ Z domova Bejkovský po válce vzpomínal: „*Potají jsem se rozloučil s maminkou. Už mě hledali, pracoval jsem ve skupině se studentem medicíny Jirkou Franků, který pak padl u Sokolova. V noci na 21. června v devětatřicátém... S jedním havířem a jedním španělákem jsme přešli hranice na Ostravsku u Petřvaldu. Jen se pamatuji, že jsem měl*

⁴⁵ Jiří Frank (12. 7. 1913 – 8. 3. 1943) se narodil do židovské rodiny obchodníka se smíšeným zbožím v obci Postupice. Vystudoval benešovské gymnázium a nechal se zapsat na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kterou ale nedokončil. V květnu 1939 opustil tehdy již Protektorát Čechy a Morava a přes Polsko uprchl do Sovětského svazu. Zde vyslyšel výzvu a narukoval dne 10. února roku 1942 do nově se tvořící československé jednotky. Zde odmítl zařazení ke zdravotnictvu a po absolvování instruktorského kurzu pro poddůstojníky byl určen jako velitel 3. čety protitankové roty. Jiří Frank hrdinsky padl v bitvě u Sokolova. In memoriam obdržel řadu vyznamenání, včetně čestného doktorátu a byl povýšen na kapitána. Viz KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*. Cheb: Svět Křídla, 2016, s. 20.

⁴⁶ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, životopis, s. 1.

⁴⁷ Poprvé do Polska odešel v květnu 1939. V Katovicích žádal na britském konzulátu o ubytování. Bylo mu vyhověno a získal ubytování v rodině polského krejčího. Po 14 dnech se vrátil do vlasti pro bratra Rudolfa. Viz. Archiv Karla Bejkovského, vzpomínky Bedřicha Bejkovského, nedatováno, s.3.

⁴⁸ Načeradec má velmi zajímavý vývoj územně-správního členění: V roce 1850 spadl pod kraj České Budějovice, roku 1855 již pod kraj Tábor, poté od roku 1868 pod politický okres Benešov, další změna přišla v roce 1937, kdy spadl Načeradec pod okres Vlašim. Od roku 1939 pod již zmíněný Oberlandrát Německý Brod a po jeho zrušení v roce 1942 pod Oberlandrát Praha. Po válce patřil Načeradec znovu pod okres Vlašim až do roku 1949, kdy patřil pro změnu pod kraj Praha. Od roku 1960 spadá pod Středočeský kraj a okres Benešov. Viz. například PROCHÁZKOVÁ, Eva. *Načeradec: dějiny městečka a okolních obcí*, s 75-77.

⁴⁹ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, doplňkový materiál, Přihláška pro důstojníky a rotmistry z povolání.

⁵⁰ Tamtéž, základní osobní list.

⁵¹ Tamtéž, OS, s. 13.

*v kapse čtyřicet korun, nejhorší šaty, tašku, placatou čepici, lilo tehdy, úplná průtrž mračen, průvodci si to libovali. Přešli jsme po falešné cestě. Dostal jsem se do Polska do politické emigrace...*⁵²

V Krakově se v srpnu 1939 hlásil do čs. armády, ze zdravotních důvodů ale odveden nebyl. V Polsku dlouho nezůstal, v září byl nucen utíkat⁵³ před postupující nacistickou armádou dále na východ, jak sám popisuje:⁵⁴ „Prožili jsme polskou válku... Večer, nedaleko Tarnobřehu, jsou tam samé písky, jsem viděl první strašný válečný obraz, který se mi doslova vryl do paměti. V zapadajícím slunci se řítí splašení už koně, nad nimi tváře vojáků plné hrůzy, pohánějí koně ke spěchu bičem, za nimi létají, je slyšet skřípot tanků, dostihly je, přejely...“⁵⁵

„Potom jsme se dostali do Lvova, tam jsem pokračoval v právnických studiích. V den, kdy jsem obdržel diplom, tu noc začaly na Lvov padat německé bomby, jedna z nich do koleje, kde jsem bydlel. A znovu tváří v tvář nepříteli, před kterým jsem utíkal z pohraničí, z Prahy, z Krakova...“⁵⁶ vzpomínal Rudolf Bejkovský. V SSSR se nechal zapsat na Právnickou fakultu Univerzity Ivana Franka ve městě Lvov, které patřilo, než ho obsadila Rudá armáda, Polsku. Zde také docházelo k početné koncentraci čs. uprchlíků. Na univerzitě úspěšně (průměrné hodnocení u zkoušek – dobře) absolvoval čtyři semestry.⁵⁷

Po vypuknutí války mezi Sovětským Svazem a hitlerovským Německem se evakuoval 28. června 1941 do Donbasu, kde až do září téhož roku pracoval ve městě Krasnoarmějsk v kolchoze a ve mlýně. Fronta ale postupovala velmi rychle, a tak musel Rudolf utíkat dále na východ, dostal se až do Střední Asie, konkrétně do Uzbekistánu, kde se nakazil tyfem. Zákeřnou nemoc ale i přes nevyhovující zdravotní podmínky překonal.⁵⁸ Zde zjistil, že se formuje čs. armáda. Požádal si proto na místním vojenkomatu (místní

⁵² Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře, neosiří* (Z vyprávění plukovníka Rudolfa Bejkovského), s. 1.

⁵³ Utíkal ve skupině vedené Ottou Bihellerem (19. 12. 1913 – 1989). Pocházel z židovské rodiny a u Sokolova velel 2. četě minometné roty. Později pro změnu velel zpravodajskému oddílu dělostřelectva 1. čs. armádního sboru. Po válce byl důstojníkem z povolání a v letech 1948 – 1951 působil jako vojenský přidělenec v Mexiku a USA. V roce 1951 byl propuštěn z armády a perzekvován, V roce 1963 byl rehabilitován. Viz. KLÚC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 116.

⁵⁴ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, životopis, s. 1.

⁵⁵ Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře, neosiří*, s. 1.

⁵⁶ Tamtéž, s. 1-2.

⁵⁷ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, s. 2.

⁵⁸ Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře, neosiří*, s. 3.

vojenské velitelství) o povolenku odjet do Buzuluku. Ta mu byla také vydána. V Buzuluku dne 9. dubna roku 1942 nastoupil před odvodní komisí a po kmenovým číslem 650/m byl odveden do československé zahraniční armády.⁵⁹

⁵⁹ Vojenský archív – centrálna registratúra Trnava, f. Kmenové listy (sbírka), Rudolf Bejkovský 1917.

2 Období války

2.1 Buzuluk

Buzuluk, město ležící v západní části Orenburské oblasti dnešní Ruské federace, se začátkem roku 1942 stalo místem formování Československé vojenské jednotky v SSSR. Povolení ke vzniku jednotky bylo schváleno státním výborem obrany SSSR po několika jednáních, na kterých Československo zastupoval plukovník Heliodor Píka, 3. ledna 1942. Bylo zde též rozhodnuto o amnestii pro československé občany vězněné a internované na území SSSR (amnestie se nevztahovala na osoby podezřelé ze špionáže proti SSSR). Bohužel, často se stávalo, že velitelé internačních táborů odmítali vězně propouštět i přes jejich snahu dostat se do Buzuluku za každou cenu.⁶⁰ Tito bývalí vězni tvořili značnou část mezi prvními odvedenými. Dalšími skupinami, které se dobrovolně hlásily k odvodu, byli političtí emigranti a Židé, kteří reagovali na výzvu z rozhlasu, která nabádala ke vstupu do nově vznikající jednotky.⁶¹ Mezi prvními skupinkami přišel do Buzuluku také Rudolf Bejkovský: „*Jako jeden z prvních v březnu 1942 jsem přišel do Buzuluku. Byla tam už řada známých z Krakova...*“⁶² V této době čítala jednotka již několik stovek dobrovolníků a již v polovině února defacto vznikl 1. prapor pod velením podplukovníka Ludvíka Svobody. Prapor se skládal z tří pěších rot (velení 1. roty měl na starosti nadporučík Otakar Jaroš, 2. rotu vedl nadporučík Jaroslav Lohrer-Lom a 3. rotu poté nadporučík Vladimír Janko), dále pak z kulometné roty, minometné roty, z roty kanónů proti útočné vazbě, motocyklové roty, zákopnické roty a ze spojovací čety.⁶³ Bejkovský byl v hodnosti vojína zařazen ke spojovací četě štábní roty.⁶⁴

Zde také započal jeho vojenský výcvik, jak sám vzpomínal: „*Začal můj život vojáka, poprvé jsem dostal do rukou pušku, začal jsem střílet, zakopávat se, maskovat, pochodovat... až se z člověka stal střílející automat, který vojančinu dělal automaticky, ale myšlení měl zcela individuální v tom smyslu, že si zachovával strašlivou nenávisť vůči nepříteli.*“⁶⁵ Výcvik a život v Buzuluku provázelo mnoho problémů. Nedostatek dřeva na

⁶⁰ KULKA, Erich. *Židé v Československé Svobodové armádě*. Praha: Naše Vojsko, 1990, s. 130-141.

⁶¹ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 20.

⁶² Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře, neosiří*, s. 3.

⁶³ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 21.

⁶⁴ Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv Praha (dále jen VÚA-VHA Praha), f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

⁶⁵ Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře*, s. 3.

otop a na stavbu pryčůn donutil vojáky sloužit směny v lese a dřevo si vlastnoručně nakácet. Epidemie chorob (zejména skvrnitého tyfu) výcvik nejednou přerušily. Tyto mnohé strasti ale nesnížily odhodlání vojáků v přípravách pokračovat. V dubnu byla otevřena důstojnická a poddůstojnická škola, o něco později také speciální kurzy (výcvik radistů, ženistů, zdravotnické kurzy apod.)⁶⁶ Bylo zřizeno pětičlenné sociální oddělení, které se mělo starat o vězně přicházející z lágrů, kteří byli většinou ve velmi špatném stavu.⁶⁷

Začátkem května 1942 čítala jednotka již 683 příslušníků. Ze začátku tvořili židé většinou část jednotky. Postupem času, hlavně s příchodem nových dobrovolníků z Podkarpatské Rusi a později z území Volyně, se jejich procentuální zastoupení zmenšovalo.⁶⁸

*„V jednotce byla pestrá mozaika lidí lišících se věkem, od sedmnáctiletých mladiček po padesátileté muže, lidi, kteří ještě neměli zbraň v ruce, po zkušené veterány válek (legionáře, španělské interbrigadisty, lidi různého sociálního původu, náboženství. Byli tam příslušníci různých národů, Češi, Slováci, Ukrajinci, Židé, Maďaři, a dokonce i antifašističtí Němci. Byli zde lidé, kteří byli politicky a intelektuálně velmi vyspělí, až po lidi téměř bez vzdělání...“*⁶⁹ popsal Rudolf Bejkovský národnostní složení jednotky.

Výcvik se netýkal pouze přímé fyzické přípravy. Jak Rudolf uvádí v jedné ze svých vzpomínkových prací, vojáci získávali frontové zkušenosti i jinak: *„Chodili jsme do nemocnic za sovětskými vojáky, raněnými u Stalingradu. Těm, kteří oslepli nebo měli zraněné oči, jsme četli, těm, kteří neměli ruce nebo je měli v obvazech, jsme psali, a především jsme je poslouchali, vyprávěli, jak to vypadá na frontě, jak s pochodem, s bojem, seznamovali nás se vším, co přináší ten pro nás tenkrát dosud neznámý frontový život.“*⁷⁰

Již od počátku fungování jednotky v Buzuluku se zde začala formovat neveřejná komunistická organizace pod vedením Bedřicha Reicina a Jaroslava Procházky.

⁶⁶ KULKA, Erich. *Židé v Československé Svobodové armádě*, s. 127.

⁶⁷ Tamtéž, s. 134.

⁶⁸ Tamtéž, s. 145-146.

⁶⁹ BEJKOVSKÝ, Rudolf. *ČS. vojsko v SSSR. Rudé právo*. Praha: KSC. 1965, 62(45), s. 3. ISSN 0032-6569.

⁷⁰ Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře, neosiř*, s. 5.

Prověřovali například ostatní členy jednotky kvůli možnému přijetí do strany, posílali hlášení do Moskvy apod. V květnu 1942 jednotku navštívil Klement Gottwald při příležitosti blížící se oslavy narozenin prezidenta Edvarda Beneše. Gottwald byl velmi dobře obeznámen s politickým postojem velké části vojáků, kteří, zcela logicky (hlavně díky zkušenostem z lágrů), byli zaměřeni protisovětsky. Ve svých přednáškách se toto jejich přesvědčení pokoušel změnit. Po jeho odjezdu koncem května v jednotce působilo mnoho komunistických „agentů“, kteří kontrolovali názory a postoje členů jednotky.⁷¹ Své první kontakty si zde začal tvořit i Rudolf Bejkovský, který se později sám stal osvětovým důstojníkem.⁷²

Výcvik jednotky pokračoval i v dalších měsících. V červnu 1942 se konalo první velké noční cvičení, na které zapůjčilo posádkové velitelství Buzuluk jednotce zbraně. Červen se nesl také ve znamení reorganizace jednotky – několik rot bylo zrušeno, u některých stávajících rot došlo ke změně velení. Dne 30. června 1942 Buzuluk navštívilo několik vzácných hostů v čele s exilovým ministrem národní obrany Sergejem Ingrem. Proběhla řada přednášek, návštěvu doprovázela také filmová kamera. Na konci generál Ingr čs. jednotku pochválil.⁷³

Červenec a srpen byl ve znamení dalších taktických cvičení. Již 15. července 1942 vznikl 1. čs. samostatný polní prapor pod velením pplk. Svobody. Dále vznikl 2. čs. polní prapor pod velením kapitána Ladislava Bedřicha a také náhradní rota čs. vojenské jednotky pod velením štábního kapitána Jakuba Koutného. Začátkem srpna 1942 byl Ludvík Svoboda jmenován jako dočasný velitel čs. jednotek v SSSR. Koncem tohoto měsíce odeslal právě Svoboda dopis J. V. Stalinovi se žádostí o odeslání praporu na frontu. Stalo se tak bez vědomí čs. vojenské mise, za což byl generálem Ingrem napomenut.⁷⁴

Nyní stačilo prapor již jen řádně vyzbrojit. K dodávkám zbraní došlo v říjnu a listopadu roku 1942, díky kterým mohlo dojít k další reorganizaci jednotky. Vznikla tak například protitanková rota. Koncem listopadu přijelo stav výcviku jednotky překontrolovat 14 sovětských instruktorů, kteří zde zůstali po celý jeden měsíc a dohlíželi na řadu dalších

⁷¹ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 54-55.

⁷² SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, s. 7.

⁷³ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 24-27.

⁷⁴ Tamtéž, s. 30.

cvičení.⁷⁵ „A pak přišel na podzim 1942, když už listí padalo, slavný den. Dostali jsme nejnovější zbraně. Jak jsem se jen s poloautomatickou puškou přímo mazlil, ani jsem jí nechtěl dát z ruky. Nikdy se mi nezdála těžkou, ani když denní pochody spolu s plížením a přískoky činily nejméně dvacet kilometrů,⁷⁶ vzpomínal Bejkovský na dodání zbraní.

Dne 27. ledna 1943 převzala jednotka bojové zástavy a hned další dny začaly přípravy k přesunu na frontu. K tomu došlo 30. ledna v 17.15 hod., kdy 1. čs. samostatný polní prapor odjel z buzuluckého nádraží v počtu 974 osob. Více než 1150 vojáků v Buzuluku zůstalo, přičemž jejich počet každým dnem narůstal. Ke dni 1. února 1943 tak byl zřízen 1. čs. záložní pluk pod velením plukovníka Jaroslava Kratochvíla.⁷⁷ Rudolf Bejkovský byl mezi onou necelou tisícovkou mužů a žen odjíždějících na frontu. Odjel jakožto spojka velitele 1. čety u 1. roty⁷⁸ – Františka Růžičky⁷⁹.

2.2 Sokolovo

„Pro mne Sokolovo začalo vlastně začátkem července 1942, kdy jsem byl zařazen do 1. roty, které velel npor. Otakar Jaroš – zároveň se vznikem 1. polního praporu.“⁸⁰ Rudolf Bejkovský si svého velitele Jaroše velmi vážil, což zmiňoval nezdědky kdy ve svých vzpomínkových pracích: „... A také nebylo náhodou, že to byl právě Jaroš, který se stal jako cizinec prvním hrdinou Sovětského Svazu⁸¹. My jsme si Jaroše každým dnem stále víc a více vážili. Když převzal rotu, byl postaven před úkol, jaký dosud prakticky řešilo málo československých velitelů: vytvořit bojeschopnou jednotku ve velmi krátké době z lidí po všech stránkách rozdílných.... Tedy úkol pro mladého a v bojích nezkušeného velitele – navíc nikoli kádrového pěšáka, ale spojaře – skutečně obtížný.“⁸²

⁷⁵ Tamtéž, s. 33.

⁷⁶ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Zrozena v boji. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1977, 165(57), s. 3. ISSN 0032-6569.

⁷⁷ KLÚC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 42-46.

⁷⁸ Tamtéž, s. 189.

⁷⁹ František Růžička (1. 1. 1916 – 8. 3. 1943). Základní vojenskou službu nastoupil roku 1937 u 6. pěšího pluku v Olomouci. Zde také absolvoval poddůstojnickou školu. Za mobilizace roku 1938 velel kanónovému družstvu pěšího pluku 6. Do Buzuluku se dostal v únoru 1942 a původně byl přidělen k rotě KPÚV. Po absolvování důstojnické školy velel 1. četě. Viz KLÚC, Jiří. *Kapitán Otakar Jaroš: Příběh hrdiny od Sokolova*. Cheb: Svět Křidel, 2018, s. 107.

⁸⁰ *Sokolovo*. Praha: Naše Vojsko, 1973, s. 124.

⁸¹ Často mylně uváděno. Otakar Jaroš byl až třetím cizincem, který byl takto vyznamenán. Před ním to byli Ital Primo Gibelli a Bulhar Volkan Goranov, piloti ve španělské občanské válce. Viz KLÚC, Jiří. *Kapitán Otakar Jaroš: Příběh hrdiny od Sokolova*, s. 151.

⁸² *Sokolovo*, s. 124.

Pár dnů po odjezdu z Buzuluku zastavil prakticky na celý den konvoj v obci Olšansk a v jednotce se začala organizovat dobrovolná sbírka na výstavbu tanku⁸³: „*Neznámý skromný komunista Vasil Dub*⁸⁴ *přišel k Jarošovi a říká: „Pane nadporučíku, mám tu pět set rublů, chci je odevzdat na koupi tanku pro Sovětskou armádu.“ Během několika hodin se zpráva rozšířila po celém ešalonu a k Dubovu základnímu příspěvku přibývaly další a další, takže jsme vybrali ne na jeden, ale hned na dva tanky.*“⁸⁵ Jednalo se původně o sbírku na tank „Lidice“, která již druhý den dosáhla hodnoty 50000 rublů. Proto se rozhodlo o sbírce na druhý tank „Ležáky“. Při čekání zde také proběhl výcvik mužů odvedených v lednu roku 1943.⁸⁶

Po příjezdu do Ostrogožska se dne 18. února 1943 před zraky generálplukovníka a velitele voroněžského frontu, Filippa Ivanoviče Golikovova, konala slavnostní přehlídka praporu. V jednom z rozhovorů s velitelem frontu plk. Svoboda požádal o co nejrychlejší přesun na frontu. Chtěl, aby se prapor přesunul do Charkova a byl zařazen do první linie.⁸⁷ Rudolf popsal následující náročný pochod: „*Když jsme vystoupili z vlaku a vydali se k frontě, čekal nás třístapadesátikilometrový pochod. Vykonali jsme jej za deset dnů.... Ani jediný příslušník roty během této úmorné, vyčerpávající cesty, kterou jsme prošli jenom v noci, ve vysokém sněhu, v neznámé krajině, neodpadl.*“⁸⁸

Do cíle své cesty, tedy do Charkova, došli vojáci 1. března 1943 a ubytovali se v místní škole.⁸⁹ V noci z 2. na 3. března došlo k vyhlášení bojového poplachu: „*2. března 1943, sotva jsme usnuli ve škole v Charkově, probudilo nás hromové volání: Poplach! Skočili jsme k puškám, aniž jsme si uvědomovali, že to je vlastně bojový poplach, po němž ještě nedojde k okamžitému střetu s nepřítelem.... Následovala krátká „jarošovská“ řeč: „Několik desítek kilometrů od nás je nepřítel. Vojska SS. Naším úkolem je nepustit je k Charkovu. Každému dám dva protitankové granáty a vy mi za to slíbíte, že budete*

⁸³ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 58.

⁸⁴ Vasil Dub (2. 4. 1909 – ?) byl odveden v Buzuluku 21. října 1942 a v jednotce sloužil jako střelec lehkého kulometu v 1. rotě. V bitvě u Kyjeva byl těžce raněn. V roce 1945 byl povýšen na desátníka a velel družstvu 1. pěšího praporu. Po válce se vrátil na Zakarpatskou Ukrajinu. Viz. BROŽ, Miroslav. *Hrdinové od Sokolova*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006, s. 71.

⁸⁵ *Sokolovo*, s. 126.

⁸⁶ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 58.

⁸⁷ Tamtéž, s. 58-60.

⁸⁸ *Sokolovo*, s. 126.

⁸⁹ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 60-61.

*bojovat do poslední kapky krve.*⁹⁰ Již v půl třetí ráno jednotka odpochovala z Charkova. Cestou dlouhou čtyřicet kilometrů byla pod neustálou palbou německých letadel. Bejkovského 1. rota, na přímou žádost Otakara Jaroše, zaujala předsunuté pozice v obci Sokolovo.⁹¹ „*V Sokolově nám byl určen úkol bránit německé jednotce v přístupu do vesnice směrem od Taranovky, kde na život a na smrt bojovalo v obklíčení již dlouhou dobu dvacet pět*⁹² *legendárních široninců.*⁹³

Dne 6. března 1943 v Sokolovu probíhaly poslední urputné přípravy na boj.⁹⁴ „*Růžičkova četa byla ubytována ve dvou chalupách – u Šemetů a Pogorelů. Naše družstvo s velitelem čety bylo u Šemeta. Byl to skvělý člověk... Začali jsme kopat palebná postavení a přikrývat je dřevem. Les kolem nebyl, jen ovocný sad, a tak jsme dřevo brali, jaké bylo po ruce – slabé, prostě nekvalitní. Šemet se na nás chvíli díval, pak povídal: „Tohle může být tak nanejvýš proti kulometné palbě – takové střílno. Kdepak, hoši, to proti dělostřeleckým a minometným granátům není, o tancích ani nemluví.*“ ... *A šel bourat vlastní barák, sbitý z poctivých klád,*⁹⁵ popsal přípravy na boj Bejkovský.

O den později, 7. března 1943, dostala bojová skupina Oppeln rozkaz k útoku na Sokolovo. Tato skupina byla součástí 6. tankové divize 48. tankového sboru 4. tankové armády Skupiny armád Jih.⁹⁶ Nejednalo se tedy o jednotky SS, jak popisoval Rudolf Bejkovský ve své vzpomínkové práci.⁹⁷ Útok tohoto dne skutečně proběhl, ale byl odražen palbou ze severního břehu řeky Mže. Další útok byl naplánován ještě na večer téhož dne. Ten se ale nekonal a byl přeložen na další den – 8. března 1943.⁹⁸

Toho dne započal útok okolo 13.00 moskevského času, ale byl opět odražen silnou protipalbou. Druhý útok přišel okolo čtvrté hodiny odpolední moskevského času. Zajímavostí je, že útočící Němci dlouho vůbec nevěděli, že stojí proti Čechoslovákům.

⁹⁰ *Sokolovo*, s. 126.

⁹¹ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 61.

⁹² Skupinka 25 vojáků, kteří do posledních chvil bránili železniční přejezd v Taranovce. Všichni získali titul Hrdina Sovětského svazu – 19 z nich in memoriam. Název *široninci* je odvozen od jejich velitele Petra Nikolajeviče Šironina (12. 6. 1909 – 30. 6. 1968), který vstoupil do Rudé armády v březnu 1942 a v hodnosti poručíka se stal velitelem 1. čety 8. roty 78. gardového střeleckého pluku 25. gardové střelecké divize. Viz KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 66.

⁹³ *Sokolovo*, s. 126-127.

⁹⁴ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 66.

⁹⁵ *Sokolovo*, s. 127.

⁹⁶ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 63-67.

⁹⁷ *Sokolovo*, s. 126.

⁹⁸ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 67.

Útočníkům se podařilo proniknout do města, kde se začalo bojovat dům od domu. Velitel Jaroš okolo páté hodiny rozhodl o stáhnutí obrany k budově kostela.⁹⁹ „*Jedno družstvo – Radovo¹⁰⁰, jehož zástupcem i kulometníkem byl Lánský¹⁰¹, vysunul Růžička směrem k nepříteli na konec druhého svahu. Boj v Sokolově 8. března trval už dvě tři hodiny, když přišla spojka od Jaroše, abychom se stáhli ke kostelu. Růžička tam poslal jednoho z našich vojáků a my za boje ustupovali od Šemetovy chalupy, jež byla na úplném kraji vesnice, ke kostelu. Jenže – Radovo družstvo nikde. Němci se blížili k vesnici a vysunutému družstvu hrozilo obklíčení. A my je pro boj potřebovali celé. Tehdy mi Růžička řekl, abych šel pro ně a přivedl je za každou cenu. Není příjemné být v boji sám. Všichni byli mí kamarádi. Po cestě jsem našel spojku – Ostraváka Pavla – padlého. Poněvadž jsem přesně věděl, kde má Radovo družstvo zákop (byl jsem totiž u nich během týdne dvakrát, když ho kopali), křičel jsem na ně zdaleka. Nemohli mě vidět pro terénní překážky, přitom však na nás již padaly nepřátelské granáty a miny. Nasadil jsem si přilbu na pušku a mával; hlavně, které byly na mne namířeny, se sklonily. Družstvo pak zaujalo obranu po našem boku. U kostela jsme našli Jaroše s obvázanou hlavou. Poslal nás bránit nedaleký dům, kde předtím byla ošetřovna,*“¹⁰² popsal Bejkovský poslední fázi bitvy. Okolo deváté hodiny večer moskevského času započal ústup ze Sokolova za řeku Mžu. Poslední vojáci opustili bojiště ve čtyři hodiny ráno.¹⁰³ „*Museli jsme pryč, a tehdy k nám doběhla spojka od Svobody, hledala Jaroše, kterého už nebylo vidět. Spojka nám stačila říci jen tolik, že rádio ani telefon nefungují a že máme ustoupit, poněvadž německé tanky se už přes řeku nedostanou, led je příliš slabý.*“¹⁰⁴

⁹⁹ Tamtéž, s. 69-72.

¹⁰⁰ Bedřich Rabbiner-Rada (23. 8. 1920 - 1997) se narodil v Teplicích. Odveden byl 10. února 1942 v Buzuluku a byl ustanoven zástupcem velitele družstva 1. čety. V roce 1945 byl povýšen na poručíka. Do důchodu odešel v hodnosti plukovníka. Viz. SA AČR, f. Vojenské osobní spisy, Bedřich Rabbiner-Rada, 1920.

¹⁰¹ Erich Löwebein Lánský (28. 7. 1913 – 16. 5. 1991) byl odveden 9. února 1942 v Buzuluku a byl ustanoven zástupcem velitele a později velitelem pěšího družstva I. roty I. čs. samostatného praporu v SSSR. Válku zakončil jako pomocník náčelníka štábu 1. dělostřeleckého pluku. Po válce sloužil jako důstojník z povolání. Byl také instruktorem dělostřelecké brigády Hagana Viz. VÚA-VHA Praha, f. Vojenský osobní spis, Erich Lánský 1913.

¹⁰² *Sokolovo*, s. 127-128.

¹⁰³ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 72.

¹⁰⁴ *Sokolovo*, s. 128.

Mezi ustoupivšími vojáky, kterým se podařilo dostat za řeku, nebyl velitel roty Otakar Jaroš, který v boji padl.¹⁰⁵ Takto Rudolf Bejkovský popisuje svůj poslední rozhovor s velitelem, kterého velmi obdivoval: „*Když se schylovalo k boji v noci ze 7. na 8. března 1943, poslal mě Růžička za Jarošem s hlášením o navázání spolupráce se sovětským tankem, který nám přijel na pomoc. Jaroše jsem našel v malé jizbě uprostřed vesnice, seděl tam s ženijním velitelem Zhorem¹⁰⁶ nad mapou. Podal jsem mu hlášení a on se mě vyptával, jak se cítím, jaká je nálada v četě, a hlavně se několikrát ptal, jestli se nebojíme. Řekl: „Jdou proti nám vrazi, jakých na světě není, a těch se nikdo nesmí bát, ty je potřeba zabít.“ Podal mi ruku, přitukli jsme si na zdraví a rozešli se. Tehdy jsem naposledy mluvil s Jarošem.*“¹⁰⁷

Po samotném boji v Sokolovu ale ještě bojové vystoupení Čechoslováků nekončilo, jak popisuje Bejkovský v jednom ze svých článků *Vojákem první roty*: „*Po boji jsme byli umístěni na několikakilometrovém pásu za řekou mezi Artjuhovkou a Mirgorodem. Museli jsme plnit dál bojový úkol. Neustále salvami pálit přes řeku a pak se rychle přemístit a znovu pálit. Tento klamný manévr měl za cíl zmást nepřítele.*“¹⁰⁸

Dne 9. března 1943 proběhl odsun raněných vojáků do charkovské nemocnice. Stejného dne se odehrál také protiútok 2. a 3. roty na Sokolovo. Po skončení bojových akcí čs. jednotky vojáci ustoupili do Veseloje, kde na ně 31. března 1943 čekal plk. Svoboda.¹⁰⁹

Tragickou dohrou událostí krátce po bitvě u Sokolova bylo obsazení Charkova nacisty dne 14. března 1943. Nacisté obsadili také areál místní nemocnice, kde se léčili ranění Čechoslováci. Toho dne nacisté zavraždili v Charkově okolo 800 raněných, přičemž jen několika Čechoslovákům se podařilo uniknout.¹¹⁰

¹⁰⁵ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 72.

¹⁰⁶ Jaroslav Zhor-Ernest (7. 1. 1917 – 9. 11. 1943). V roce 1939 odešel do Polska a do Buzuluku se dostal jako člen oranské skupiny. Do října 1942 velel 3. rotě, poté byl jmenován zástupcem náčelníka štábu a velitelem pomocné roty. Dále byl v roce 1943 ustaven velitelem důstojnické školy a po vzniku brigády pak ženijním náčelníkem štábu 1. čs. samostatné brigády. Padl v boji u Černachova. Viz KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 113.

¹⁰⁷ *Sokolovo*, s. 129.

¹⁰⁸ BEJKOVSKÝ, Rudolf. *Vojákem první roty. Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1973, 5(22), s. 10-11. ISSN 0862-7584.

¹⁰⁹ KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 81.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 86.

Vyčíslení počtu padlých Čechoslováků se různila. Konečné číslo, které lze považovat za správné, je okolo sta padlých.¹¹¹

„Sokolovo... byl to veliký mezník... měli jsme velké ztráty, pochovali jsme tam velitele roty Jaroše, velitele čtyř Růžičku, jeho zástupce Valentu¹¹², prostě z naší první roty zbyla polovina... Dnes¹¹³ nás žije z první roty patnáct,“¹¹⁴ vzpomínal Bejkovský na Sokolovo. Mezi padlými u Sokolova byl také Rudolfův známý z Benešova, který ho tehdy, v roce 1939, přiměl k odchodu z okupované vlasti – Jiří Frank.¹¹⁵

2.3 Novochoopersk, Kyjev a další boje

Po křtu ohněm v bitvě u Sokolova a měsíčním odpočinku ve Veseloje se jednotka přesunula v květnu roku 1943 do Novochoperska.¹¹⁶ *„Tenkrát jsme měli po Sokolovu, kde jsme se dívali smrti hrozně zblízka do tváře; kde jsme viděli hořet celé ulice domů; kde jsme pochovali naše nejlepší kamarády – ale kde vyrostlo i naše sebevědomí, protože těžký úkol, který byl tehdy dán naší 1. rotě a celému praporu, jsme za pomoci sovětské armády splnili. Zima roku 1942-43 byla dlouhá, těžká, vyčerpávající. A po ní přišel máj! Máj v Novochopersku! S ním radost z krásy života, kterého se ti dostalo jako by znovu zázračným darem (zbyla nás z celého družstva sotva polovina), života nepřemožitelného, podobného nádhernému, širokému a sinému Choperu a rozkvetlé přírodě s vůní stepních trav, kterou jsme vdechovali otevřenými okny kasáren,“¹¹⁷ vzpomínal poněkud sentimentálně Rudolf Bejkovský ve svém článku *Novochopersk*.*

Jednotka ale nezhálela a pokračovala v tvrdém výcviku. Rudolf zde také absolvoval školu pro důstojníky v záloze a 31. května 1943 byl povýšen do hodnosti svobodníka.¹¹⁸ S blížící se možností odjezdu na frontu se také zkracovaly lhůty pro výcvik jednotky, jak

¹¹¹ Tamtéž, s. 88.

¹¹² František Valenta (12. 1. 1912 – 8. 3. 1943). Vojenskou prezenční službu absolvoval mezi roky 1934 – 1936 v Olomouci u protiletadlového pluku 152. Do Buzuluku se dostal v rámci oranské skupiny. U Sokolova byl zástupcem velitele 1. roty. Viz KLŮC, Jiří. *Otakar Jaroš: Příběh hrdiny od Sokolova*, s. 95.

¹¹³ V současné době již nežije nikdo. Poslední příslušnice, Jarmila Kaplanová-Halbrštátová, zemřela 2. prosince 2020 v Praze. Viz. KLŮC, Jiří. Zemřela poslední veteránka od Sokolova. *Reportér* [online]. 2. prosince 2020, [cit. 7. 12. 2020]. ISSN 2336-4092. Dostupné z:

<https://www.reportermagazin.cz/a/pM6Nt/zemrela-posledni-veteranka-od-sokolova>

¹¹⁴ Archiv Sokolovo o.p.s. *Kdo za vlast bojuje, nezemře, neosíří*, s. 5.

¹¹⁵ VÚA-VHA Praha, f. 1. čs. samostatný prapor v SSSR (SSSR-II.), sign. 12/9a, inv. č. 29.

¹¹⁶ KLŮC, Jiří. U Kyjeva za Prahu. Nepublikovaný rukopis, s. 15.

¹¹⁷ BEJKOVSKÝ, Rudolf. *Novochopersk. Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1959, 7(8), s. 16-17. ISSN 0862-7584.

¹¹⁸ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

popsal Bejkovský: „Výcvik byl od prvních hodin perný. Velitel důstojnické školy, nadporučík František Sedláček¹¹⁹, nic neslevil. Kolikrát jen jsme brávali útokem okraje města po silnici prudce stoupající od Choperu. Pak ještě těžší výcvik u dělostřelců. Lhůty a termíny se zkracovaly. Buzulucký rok se scvrkl na několik měsíců – u dělostřelců a tankistů sotva na čtyři.“¹²⁰ Proběhla také reorganizace jednotky a 18. května 1943 vznikla 1. čs. samostatná brigáda, jejímž velitelem se stal na rozkaz prezidenta Beneše již zmíněný plk. Ludvík Svoboda. Velitelem československých jednotek v SSSR byl ustanoven plk.¹²¹ Jan Kratochvíl.¹²²

V Novochopersku byli do jednotky verbováni noví vojáci, došlo k lepšímu vyzbrojení, ale také například k řadě vyznamenání a povýšení. Bejkovského nejvíce potěšil příjezd mnoha Slováků: „Stále přijížděli noví a noví vojáci, Češi, Ukrajinci, ale koho jsme s obzvláštní radostí vítali, byli Slováci, kteří houfně přebíhali frontu a hlásili se k nám... Těžkosti výcviku pomáhala překonávat radost: právě zde byla totiž vyznamenána a povýšena řada vojáků (někteří i na důstojníky) a mnoho nás tu bylo po prověrce ohněm u Sokolova přijato do strany.“¹²³ Právě ono přijetí do Komunistické strany bylo pro Rudolfa, jak sám mnohde uvedl, v jeho životě zásadním přelomem: „V r. 1943 v červenci jsem byl přijat do Komunistické strany Československa, což pokládám za největší událost v mém životě. Od té doby straně náleží čím dále tím více všechny moje síly, jí sloužím a pro ní žiju.“¹²⁴

¹¹⁹ František Sedláček (7. 1. 1913 – 7. 12. 1974). V srpnu roku 1939 odešel do Polska a v rámci oranské skupiny byl velitelem kanónové roty. V Buzuluku se stal nejprve druhým pobočником velitele jednotky a poté od července roku 1942 byl velitelem roty protitankových pušek. Poté velel v Novochopersku důstojnické škole. Roku 1944 se stal velitelem 3. praporu. Válku zakončil v hodnosti majora. Po válce velel například 2. armádnímu sboru v Písku a 2. vojenskému okruhu v Táboře. Ve vojenské hierarchii dosáhl hodnosti generálporučíka. Viz KLŮC, Jiří. *Sokolovo. ve stínu propagandy*, s. 112.

¹²⁰ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Novochopersk. *Československý voják*, s. 16-17.

¹²¹ Jan Kratochvíl (11. 1. 1889 – 15. 3. 1975). Po vypuknutí 1. světové války narukoval do rakousko-uherské armády, ale brzy padl do ruského zajetí. Poté sloužil v čs. legiích. V roce 1929 dosáhl již hodnosti plukovníka. Po okupaci se zapojil do struktur Obrany Národa. Bojoval ve Francii, poté evakuoval do Velké Británie, kde byl v lednu 1943 jmenován velitelem Čs. samostatné brigády ve Velké Británii. V březnu 1943 ale odjel do SSSR a 25. července byl jmenován brigádním generálem. Dne 18. května byl jmenován velitelem 1. čs. armádního sboru, kterému velel až do výše zmíněného odvolání. Po válce byl ustanoven velitelem II. armádního sboru v Hradci Králové a povýšen na divizního generála. Viz VÚA-VHA Praha. *Velitel, který měl splnit nesplnitelné*. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/velitel-ktery-mel-splnit-nesplnitelne/>.

¹²² KLŮC, Jiří. *U Kyjeva za Prahu*, s. 16.

¹²³ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Novochopersk. *Československý voják*, s. 16-17.

¹²⁴ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, životopis, s. 2.

S příchodem nových vojáků, včetně těch, co přišli z lágrů, poklesla celková morálka a gramotnost jednotky. „*Morálka stále neuspokojivá, mužstvo je z velké části méně inteligentní, je velké procento pologramotných, ba i negramotní jsou dosti početně zastoupeni. Lágrová morálka leží jak stín nad jednotkou a paralyzuje jakoukoliv snahu i schopných velitelů. Projevuje se určitě, byť malé zlepšení, díky zostřenému režimu u všech jednotek,*“¹²⁵ konstatoval například náčelník 2. štábu brigády. Právě z důvodu zlepšení kázně nechal Ludvík Svoboda dne 10. srpna 1943 zřídit trestanecký pracovní oddíl pro neukázněné mužstvo. Tento oddíl měl být nasazován na nejtěžší práce v brigádě. Zrušen byl 18. září téhož roku.¹²⁶

V době pobytu jednotky v Novochoopersku se podařilo Rudé armádě porazit německé jednotky v bitvě u Kurska. Poté začala Rudá armáda osvobozovat území dnešní Ukrajiny, čímž se přiblížil návrat Čechoslováků do bojů na frontě. „*Nedlouho po slavnostní přísaze*¹²⁷ *naší brigády v Novochoopersku překročili sovětští hrdinové na mnoha místech Dněpr a vytvářeli tři předmostí k úplnému osvobození Ukrajiny: jedno na sever a druhé jižně od Kyjeva, třetí u Dněpropetrovska. A my vyjžděli po druhé na frontu...*“¹²⁸ vzpomínal Rudolf Bejkovský na poslední dny v Novochoopersku. Jednotka, která začala opouštět Novochoopersk koncem září 1943, se skládala ze dvou pěších a jednoho tankového praporu, také dvou dělostřeleckých oddílů a poté baterie protiletadlových kanónů a roty velkorážových kulometů proti letadlům (dále VKPL). Celkem čítala 105 důstojníků, 27 rotmistrů, 876 poddůstojníků, 2116 vojáků a 172 členů Rudé armády.¹²⁹ Rudolf Bejkovský odjížděl jako osvětový poddůstojník a výkonný rotmistr roty VKPL¹³⁰,

¹²⁵ VÚA-VHA Praha, f. SSSR-V., i. č. 381, čj. 17/taj. zprav. 1943.

¹²⁶ VALIŠ, Zdeněk. Účast Čechoslováků při osvobození Kyjeva v listopadu 1943. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2013, 3(62), s. 55.

¹²⁷ Slavnostní přísaha se konala 16. září. O čtyři dny dříve došlo k předání bojové zástavy. Viz KLÚC, Jiří. U Kyjeva za Prahu, s. 18.

¹²⁸ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Novochoopersk. *Československý voják*, s. 16-17.

¹²⁹ VÚA-VHA Praha, f. Čs. vojenská mise v SSSR (dále jen ČsVM v SSSR), sign. 38/1/4, Seznamy vyznamenaných příslušníků 1. čs.

sam. brigády v SSSR za boje u Jachnovščiny, Kijeva, Bielé Cerkov a Žaškova.

¹³⁰ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský, s. 7.

keré velel podporučík Václav Růžička¹³¹ a jejichž součástí bylo i několik žen, většinou Rusínek propuštěných z gulagů.¹³²

Ve svém článku *U Kyjeva za Prahu* popsal náročný odjezd na frontu Bejkovský takto: „*Náš přesun nebyl tak namáhavý jako na jaře k Sokolovu a taky nás neputovalo jen tisíc jako tehdy. Brigáda měla kolem tří tisíc bojovníků a měla těžké zbraně: děla a tanky. Okupanta tedy nešli bit jen pěchotníci.*“¹³³ Cestou na frontu byly ešalony napadeny německými letadly, což se neobešlo bez ztrát. „*Jeli jsme vypálenou zemí a náš čtvrtý ešalon č. 18605 byl u sovchozu Jachnovština těžce bombardován. Ztratili jsme tam navždy čtyřiapadesát kamarádů.*“¹³⁴ Ve skutečnosti padlo 57 vojáků a dalších 54 bylo zraněno. Nejhůře dopadly vagóny dělostřeleckého oddílu – druhý v pořadí od lokomotivy byl zničen kompletně, zbylé dva silně poničeny.¹³⁵

Čechoslováci se přepravili v noci z 22. na 23. října roku 1943 na předmostí do obce Ljutěž¹³⁶, kterou krátce před tím dobyli vojáci Rudé armády. „*Na vysokém břehu u obce Ljutěže měli fašisté vybudován silný opěrný bod. Partyzáni odpozorovali střídání stráží a celý chod služby místní posádky a vyrozuměli postupující jednotky Rudé armády. Skupina dobrovolníků plavala přes řeku bez střelných zbraní, vybavena na cestu pouze dýkami a obuví s gumovou podrážkou. Když tichým způsobem zlikvidovala strážně v lesíku, vydala se zlomit odpor hitlerovců v Ljutěži,*“¹³⁷ popsal dobytí Ljutěže Rudolf Bejkovský v článku *U Kyjeva za Prahu*.

Československá jednotka byla zařazena do svazku 1. ukrajinského frontu pod velením generála Nikolaje Fjodoroviče Vatutina, který jednotku podřídil pod 38. armádu, které

¹³¹ Václav Růžička (27. 8. 1902 – 1994). V roce 1923 nastoupil vojenskou prezenční službu u 9. pěšího pluku v Mostě. Do Buzuluku se dostal v únoru 1942 a byl zařazen do kulometné roty. Prošel těžkým výcvikem a byl jmenován velitelem družstva. Po bitvě u Sokolova absolvoval školu pro důstojníky v záloze a již jako podporučík byl ustanoven velitelem protiletectvých kanónů. Po zřízení 1. čs. armádního sboru byl jmenován velitelem protiletectvého oddílu. Po válce dosáhl hodnosti plukovníka. Viz VÚA-VHA, f. Osobní spisy (sbírka), 1902 Růžička Václav.

¹³² VÚA-VHA Praha, f. ČsVM v SSSR, sign. 38/1/4, Seznamy vyznamenaných příslušníků 1. čs. sam. brigády v SSSR za boje u Jachnovštiny, Kijeva, Bielé Cerkov a Žaškova.

¹³³ BEJKOVSKÝ, Rudolf. U Kyjeva za Prahu. *Tvorba*. Praha: Symposion. 1973, 45, s. 1-8. ISSN 0139-5513.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ KLÚC, Jiří. U Kyjeva za Prahu, s. 18.

¹³⁶ Tamtéž, s. 20.

¹³⁷ BEJKOVSKÝ, Rudolf. U Kyjeva za Prahu. *Tvorba*, s. 1-8.

velel generál Kirill Semjonovič Moskalenko.¹³⁸ Ten navrhoval, aby byla čs. jednotka zařazena mezi útvary druhého sledu. Sovětské velení se totiž obávalo těžkých ztrát jako v případě Sokolova a odlivu nových dobrovolníků. Čechoslováci, včetně plk. Svobody, tento návrh rázně odmítly a požadovaly nasazení v prvním sledu. Generál Vatutin s tímto nakonec souhlasil a čs. jednotka stanula v hlavní linii útoku na Kyjev. Toto rozhodnutí bylo ovlivněno také propagandistickými účely představitelů SSSR.¹³⁹

V krátké době se v Ljutěži shromáždila armáda připravená k útoku. „*Den ze dne byla na předmostí u Ljutěže stále těsněji. V neuvěřitelně krátké době se tam soustředilo na malém prostoru obrovské množství válečné techniky: na jeden kilometr fronty to bylo 300 hlavní děl a minometů. A navíc měla Moskalenkova Osmatřicátá k dispozici zbraně, které vyvolávaly v řadách nepřátel nepředstavitelnou hrůzu: pět set karet kašuši se chystalo udeřit smršti moderního boha války. 38. armáda získala v úseku, který měla prolomit, trojnásobnou převahu nad nepřítelem v pěchotě, čtyřapůlnásobnou v dělostřelectvu a devítinásobnou v tancích,*“¹⁴⁰ popsal Rudolf Bejkovský sílu armády.

Vše se schylovalo k útoku, který nakonec započal 3. listopadu roku 1943 dělostřeleckou a leteckou přípravou, na které se podílely také dělostřelci československé jednotky. „*V osm hodin moskevského času začala burácivá kanonáda dělostřelecké přípravy. Celá ta koncentrovaná síla děl, kanónů, minometů a gardových minometů (kašuši) začala decimovat předem pečlivě zjištěné cíle a ohniska odporu. Ta děsivá předehra útoku trvala plných čtyřicet minut. Náš dělostřelecký oddíl byla celkem nepatrná jednotka, ale přesto z našich hlavní bylo vypáleno 3133 granátů ráže 122 milimetrů. Ohnivá smršť žhavého železa a detonace min proklestily cesty pozemnímu vojsku a tankistům,*“¹⁴¹ vzpomínal Bejkovský.

Již 4. listopadu 1943 obsadila Rudá armáda severovýchod města. Německé jednotky se ale nevzdávaly a podnikly dokonce protiútok, při kterém se dostaly až do sovětských pozic. Tehdy nadešel čas pro Čechoslováky, jejichž hlavním cílem bylo armádní učiliště v centru města. Do útoku vyrazily po boku Rudoarmějců v ranních hodinách 5. listopadu a již okolo třetí hodiny odpolední vstoupily do Kyjeva. Němečtí vojáci ale pokračovali

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ KLŮC, Jiří. U Kyjeva za Prahu, s. 20.

¹⁴⁰ BEJKOVSKÝ, Rudolf. U Kyjeva za Prahu. *Tvorba*, s. 1-8.

¹⁴¹ Tamtéž.

v tuhé obraně. Byl sveden těžký pouliční boj o závod Bolševik, při kterém se vyznamenal čs. tankový prapor, kterému velel Gustav Krátký. Nejvíce pak Richard Tesařík, velitel roty lehkých tanků T-70M. a Josef Buršík, velitel roty středních tanků T-34/76¹⁴². Právě zde, v boji o závod Bolševik, pomohly československým vojákům dvě místní odbojáčky¹⁴³, na které Bejkovský později takto vzpomínal: *„Pamatuji se, jak jsme doprovázeli s velkoráznými kulomety upevněnými na otevřených autech Gaz naše tanky. V okamžiku, kdy vrcholil boj o závod Bolševik, vyběhly odkudsi dvě dívky a obě v době největšího nebezpečí vyskočily na tanky a ukazovaly, kde jsou ukryti nepřátelští vojáci. Obě dívky spolupracovaly v době okupace s partyzány. Byla to Lída Uvarenková, a co je zvláště zajímavé, že druhou byla Češka tam usedlá – Olga Kučerová, která se dlouho nemohla vzpamatovat z toho, odkud se tu vzal tank se jménem Jan Žižka. Obě pak postupovaly s námi dál, Olga na tanku a Lída se samopalníky, přičemž později byla u Bílé Cerkve v boji těžce raněna.“*¹⁴⁴

*„A pak vyrazily již naše všechny zbraně a všichni naši vojáci podle rozkazu, který vydal generál Svoboda. Od dětského sanatoria, ke kyjevskému předměstí Syrci, kde jsme byli v 17 hodin, přes Děgtary, kinofabriku, závod Bolševik, zoologickou zahradu, pěchotní učiliště, nádraží, kam jsme se prostříleli v 8 hodin večer, až pak 6. listopadu jsme se po celonočním boji dostali hořícím Kyjevem na jeho jižní okraj k botanické zahradě, směrem k osadě Boršagovka,“*¹⁴⁵ popsal Rudolf Bejkovský postup čs. jednotek. Celonočním bojem 6. listopadu bojové vystoupení Čechoslováků u Kyjeva skončilo. Na základě rozkazu gen. Moskalenka se čs. jednotka přesunula do oné osady Boršagovka, kde měla zaujmout obranu směrem na západ a na jih.¹⁴⁶

Vystoupení čs. brigády při osvobození Kyjeva bylo největším bojovým úspěchem čs. zahraničních jednotek za druhé světové války. Jako jediný cizí národ osvobodili hlavní město na východní frontě. Taktéž ztráty čs. jednotky byly nejmenší ze všech operací Čechoslováků na východě. Takto nízké ztráty lze vysvětlit několika faktory - převahou útočících jednotek, dělostřeleckou přípravou, ale také tím, že po většinu času bojů byli

¹⁴² KLŮC, Jiří. U Kyjeva za Prahu, s. 22.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ BEJKOVSKÝ, Rudolf. U Kyjeva za Prahu. *Tvorba*, s. 1-8.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ KLŮC, Jiří. U Kyjeva za Prahu, s. 24.

čs. vojáci součástí útoků druhé sledu. To nic ale nemění na tom, že 1. čs. samostatné brigádě je přisuzován fakt, že to byla právě tato jednotka, která jako první dosáhla centra Kyjeva.¹⁴⁷

Statečnost, kterou prokázali Čechoslováci při osvobození Kyjeva, neunikla pozornosti prezidenta Beneše ani Sovětů. Prezident při své návštěvě v SSSR v prosinci roku 1943 dekoroval bojovou zástavu 1. čs. samostatné brigády. Mnoho dalších vojáků obdrželo řadu vyšších i nižších vyznamenání.¹⁴⁸

Již v brzkých ranních hodinách 8. listopadu 1943 byla jednotka znovu v pohybu. Tentokrát se přemísťovala do Vasilkova, kde se ubytovala. Mezitím byla vyslána tanková rota na pomoc v boji o obec Čerňachov, který byl dobyt v ranních hodinách 10. listopadu.¹⁴⁹

V noci ze 13. na 14. prosinec 1943 se jednotka dle rozkazu přesunula do Kyjeva, kde mělo dojít k setkání s prezidentem Benešem. K velkému zklamání vojáků k tomu ale nedošlo.¹⁵⁰ Nicméně, Rudolf Bejkovský byl 20. prosince 1943 povýšen do hodnosti desátníka a byl ustanoven pomocníkem prokurátora u 1. čs. samostatné brigády.¹⁵¹

Následovalo mnoho dnů plných fyzicky namáhavých činností a neustálých přesunů v rámci žitomirsko-berdičevské operace. Dne 29. prosince 1943 přišel rozkaz k přesunu do obce Ruda nedaleko Bílé Cerekve, kterou měla jednotka spolu s Rudou armádou dobýt. Před samotným útokem na Bílou Cerkev bylo nutné obsadit i onu osadu Ruda, kterou stále drželi němečtí vojáci. Útok započal v ranních hodinách 30. prosince 1943, a i přes těžké boje a velké ztráty byla Ruda v 16. hodin osvobozena.¹⁵² *„Sovětské vojáci postupovali dál a my jsme ještě téhož dne dostali rozkaz k přesunu na nové místo. Připravoval se útok na Bílou Cerkev, velké město vzdálené asi sto kilometrů na jihozápad od Kyjeva. Leželo na řece Ros a před ní se jako pevnost, v jejímž středu byl mohutný*

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ VÚA-VHA Praha, f. ČsVM v SSSR, sign. 38/1/4, Seznamy vyznamenaných příslušníků 1. čs. sam. brigády v SSSR za boje u Jachnovštiny, Kijeva, Bílé Cerkov a Žaškova.

¹⁴⁹ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*. Praha: Naše Vojsko, 1988, str. 344-356.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

¹⁵² Tamtéž.

cukrovar, tyčil velký městys Ruda. A dostat se do něho nebylo snadné,“¹⁵³ popsal situaci Rudolf Bejkovský.

Další den následovaly urputné boje v okolí Bílé Cerkve¹⁵⁴ s velkými ztrátami na obou stranách. Na Nový rok 1944 Čechoslováci postoupili až ke kótě 208,4, kde zaujali kruhovou obranu. Následovalo několik německých protiútoků, přičemž poslední z nich vyhnal Čechoslováky z obsazené kóty. Dne 3. ledna bojové působení čs. brigády u Bílé Cerkve skončilo a následně byla převelena do zálohy.¹⁵⁵

Těžké boje u Bílé Cerkve si vyžádaly na 66 padlých, 270 raněných a 75 nezvěstných. Na druhou stranu, Čechoslováci se v boji opětovně vyznamenali a nepříteli způsobili značné ztráty.¹⁵⁶

2.4 Vznik 1. Čs. armádního sboru a boje na Dukle

Po těžkých bojích na konci prosince 1943 a začátkem roku 1944 byla čs. jednotka přemístěna do Rovna, do centra Volyňských Čechů, kde byl vyhlášen nábor. Přihlásily se tisíce dobrovolníků, jejichž zařazením defacto vznikl 1. československý armádní sbor. Velitelem sboru se stal generál Jan Kratochvíl, přičemž Ludvík Svoboda stále velel 1. brigádě, coby jádru sboru.¹⁵⁷ Rudolf Bejkovský zde v květnu absolvoval kurz pro osvětové důstojníky a 10. května 1944 byl povýšen na četaře. Následně byl osvětovým důstojníkem u protiletadlového oddílu 1. čs. brigády, ale již 28. července 1944 byl povýšen na podporučíka dělostřelectva v záloze a byl zařazen k 1. dělostřeleckému pluku jako jeho osvětový důstojník.¹⁵⁸ „K 1. děl. pluku jsem se dostal jako osvětový důstojník po absolvování prvního kursu osvětových důstojníků v květnu r. 1944 a po krátké práci“¹⁵⁹

¹⁵³ BEJKOVSKÝ, Rudolf. To byly svátky. *Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1975, 25(24), s. 12-13. ISSN 0862-7584.

¹⁵⁴ V tomto boji se vyznamenaly ženy působící u Růžičkovy roty VKPL – například svob. Anastazie Kurinová, která zde organizovala sběrnou raněných, a i přes to, že byla sama postřelena, odmítla odejít na obvazště a pod palbou ošetřila více než 40 vojáků. Viz VÚA-VHA Praha, f. ČsVM v SSSR, sign. 38/1/4, Seznamy vyznamenaných příslušníků 1. čs. sam. brigády v SSSR za boje u Jachnovštiny, Kijeva, Bílé Cerkov a Žaškova.

¹⁵⁵ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 344-356.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 363-368.

¹⁵⁸ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

¹⁵⁹ Od února do dubna 1944 působil jako velitel čety a pobočník u protiletectvého oddílu 1. brigády. Viz. SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917.

u protiletického oddílu 1. brigády asi měsíc před odchodem 1. čs. samostatného sboru v SSSR na frontu, “¹⁶⁰ vzpomínal na své zařazení k dělostřelcům.

Stejně tak nadále probíhal i výcvik mužstva. Sbor tehdy provázelo mnoho problémů – nedostatečný počet kvalifikovaných a zkušených důstojníků a řadových vojáků (například ke konci července ještě dělostřelectvo nemělo svého velitele) či zhoršení kvality výcviku v důsledku zkracování lhůt a blížící se možnost nasazení na frontě.¹⁶¹

Oněm zkracováním lhůt pro výcvik nechtěně napomáhala i osvěta, která mezi vojáky šířila pozitivní zprávy z bojišť, kterými vyvolávala iluze o rychlém konci války.¹⁶² „Zkracují se lhůty utrpení a hoře našeho lidu. Zkracují se lhůty Hitlerova panství. Zkrátí se i lhůta, v níž my splníme svou velikou poslední a nejčestnější povinnost v této válce. Nebuďme proto lehkovážní. Zkraťme i lhůtu své přípravy pro nastávající boj.“¹⁶³

Osvětovým důstojníkem dělostřeleckého pluku byl i Rudolf Bejkovský, který ve své, silně ideologické, práci *Ze zkušeností stranicko-politické práce v bojích o Duklu* popisuje fungování komunistického aparátu v jednotce, jejich práci a jiné podrobnosti následovně: „Stejně tak v pluku jsme se komunisté scházeli, vzhledem k tomu, že jsme nepracovali v normálních, legálních podmínkách, jednak na poradách osvětových pomocníků a poddůstojníků, někdy i agitátorů, kteří byli rozmístěni téměř u každé obsluhy děla či minometu, jednak jako stranické vedení pluku v němž nás bylo kolem pěti soudruhů... Často nyní vzniká diskuze o tom, jak to, že my komunisté, kteří jsme bojovali po boku sovětské armády, dlouhou dobu na území Sovětského svazu, jak to, že jsme se scházeli a pracovali neveřejně, téměř v ilegálním postavení. Především je třeba vidět skutečnost, že jsme byli armádou a žili v armádě, kde ještě platil starý buržoazní vojenský řád A I-1 a kde tento řád měl ještě celou řadu příznivců, často na důležitých místech. Ministrem národní obrany byl reakční generál Ingr a vrchním velitelem zuřivý antikomunista Beneš, jehož vliv na některé důstojníky byl ještě značný.“¹⁶⁴

¹⁶⁰ NA Praha, f. Český svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha, členské přihlášky (dále jen SPB). *Ze zkušeností stranicko-politické práce v bojích o Duklu*, Rudolf Bejkovský, s. 1.

¹⁶¹ VALIŠ, Zdeněk. 1. československý armádní sbor v bojích na Dukle. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2014, 4(63), s. 55-56. ISSN 0018-2583.

¹⁶² Tamtéž, s. 56.

¹⁶³ VÚA-VHA Praha, f. 3. čs. samostatná brigáda v SSSR, 1/6/4, Kronika 3. čs. brigády, s. 6.

¹⁶⁴ NA Praha, f. SPB. *Ze zkušeností stranicko-politické práce v bojích o Duklu*, Rudolf Bejkovský, s. 2-3.

Ve stejné práci se zmiňuje taktéž o náboru Volyňských Čechů, který s sebou přinesl řadu náročných úkolů pro osvětové důstojníky: „*Jedním z prvních zatěžkávacích úkolů, který ostatně pak byl trvalého rázu, byl boj o vytvoření jednoty mezi příslušníky pluku. Vždyť u pluku byli staří, osvědčení a ostřílení dělostřelci a minometčící, kteří měli za sebou Sokolovo, Kyjev, Bílou Cerkev, Žažkov a vedle nich pak úplní nováčci, většinou Volyňští Čechové... Ještě pokud jde o tyto Volyňské Čechy, mohu z vlastní zkušenosti prohlásit, že se z nich během bojů stali dobří a spolehliví vojáci, že z nich vyrostli i zkušení velitelé a že se jako celek osvědčili.*“¹⁶⁵ Pravdou ale zůstává, že pro osvětové důstojníky byl značný problém ideově proniknout mezi Volyňské Čechy. Důvodů bylo hned několik: Jejich vztah k SSSR byl ovlivněn tvrdou realitou připojení západní Ukrajiny k SSSR, kdy zažili kolektivizaci zemědělství, zestátnování podniků atd. Navíc to byli střední rolníci, takže na ně bylo nahlíženo negativně i v tomto ohledu. Svůj často negativní vztah k SSSR dávali najevo – hovořili například o jeho hospodářské zaostalosti.¹⁶⁶ Jak sám Bejkovský uvedl, na základě různých povrchních, neúplných anebo dokonce zkreslených zpráv či dokumentů docházeli k nesprávným závěrům.¹⁶⁷

Dalším problémem byla i dezerce či časté žádosti o dovolenou za účelem návštěvy svých rodin kvůli zemědělským povinnostem. Osvětoví pracovníci proto museli volit řadu metod, jak k nim ideologicky proniknout. Často využívali armádní tisk, který psal například o výročí vypálení Českého Malína¹⁶⁸, zavraždění Židů na Volyni a podobně. Často zde byli vyzdvižováni jedinci z řad volyňských Čechů. Na snahy o dezerci reagoval tisk otisknutými dopisy volyňských Čechů, kteří se proti tomuto chování stavěli. K šíření propagovaných ideálů byli využíváni také sami volyňští Češi, kteří již byli o těchto idejích

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

¹⁶⁶ VACULÍK, Jaroslav. Volyňští Češi v 1. československém armádním sboru v SSSR. *Vojenská história*. Bratislava: Ministerstvo obrany SK – Vojenský historický ústav. 2005, 1, s. 79-80.

¹⁶⁷ *Zborník spomienok účastníkov karpatsko-dukelskej operácie: Dukla věčně živá*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 12.

¹⁶⁸ Dne 13. července 1943 obklíčili nacisté nejdříve Ukrajinský Malín, posléze i Český Malín. Poté oddělili ženy, děti a starce od mužů. Z nich musela část hnát ukradený dobytek a další část odvést nakradený majetek. Zbytek mužů a některé ženy následně nacisté nahnali do budov v Ukrajinském Malíně a podpálili je. Většina žen s dětmi a starci byli odvezeni do Českého Malína, kde je potkal stejný osud. Viz. VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny Volyňských Čechů II. (1914-1945)*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998, s. 73.

přesvědčení. Někteří osvětoví pracovníci radili o současné situaci na Volyni opatrně informovat, ale v uklidňujícím smyslu.¹⁶⁹

Obecně, úkolem osvětových důstojníků nebyla pouze stranická, ideologická a agitační práce, ale byla to také práce psychicky mnohem náročnější, a to organizace posledního rozloučení s kamarády, kteří v bojích padli. „*Bud' velitel nebo politický pracovník a obvykle i jeden z nejbližších kamarádů-spolubojovníků se s padlým kamarádem rozloučili s tím, že jsme kolektivně slibovali pomstu a poděkovali jsme padlému za jeho hrdinský život, který dal plně do služeb národa, pro jeho svobodu nelitoval žádných obětí. Zároveň jsme obvykle kolektivně plnili velmi, velmi smutnou povinnost, když jsme psali dopis jeho rodičům, přátelům, ...*“¹⁷⁰ popsal tuto záslužnou práci.

Bejkovský píše taktéž o trestech pro vojáky, které jim byly udělovány. Byť jich mnoho nebylo, o jednom z takových trestů napsal: „*Jednou při náhlém přesunu velitel zjistil, že několik vojáků bylo opilých a nebylo schopno řádně plnit úkoly, které baterie dostala. Trest, který následoval, byl skutečně krutý. 14 dní vojáci, kteří byli opilí, pravidelně každý den všichni vodku, jež byla přidělena celé baterii, v přítomnosti buď celých obsluh anebo jen představitelů, z láhví vylévali na zem... Více se případ neopakoval.*“¹⁷¹ V jednotce vznikla také trestní rota, která byla nasazována do nejtěžších bojů.

Koncem srpna 1944 vypuklo Slovenské národní povstání a sovětské vedení rozhodlo, že mu Rudá armáda pomůže úderem ve Východních Karpatech. Operaci velel maršál Ivan Stěpanovič Koněv, velitel 1. ukrajinského frontu. Součástí bojů zde měl být na jeho rozkaz také 1. čs. armádní sbor jakožto součást nám již známé sovětské 38. armády pod velením generála Moskalenka.¹⁷² Jenže, podmínky ve 38. armádě nebyly pro boje v obtížných horských terénech ideální, což sám popsal i gen. Moskalenko: „*Operace na Dukelském průsmyku byla připravena během pěti dní. Vojska stála před těžkými boji*

¹⁶⁹ VACULÍK, Jaroslav. Volyňští Češi v 1. československém armádním sboru v SSSR. *Vojenská história*, s. 79-81.

¹⁷⁰ NA Praha, f. SPB. *Ze zkušeností stranicko-politické práce v bojích o Duklu*, Rudolf Bejkovský, s. 17-18.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 21.

¹⁷² BROFT, Miroslav, PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 556.

*v nových neznámých podmínkách, v horském lesnatém terénu s použitím běžných zbraní, běžných bojových prostředků, používaných dosud jen na rovině.*¹⁷³

Původní plán počítal s tím, že dvě východoslovenské divize obsadí karpatské průsmyky a zajistí volnou cestu pro příchod Rudé armády. Rychlý vpád německého vojska a selhání slovenského velení měl ale za následek odzbrojení oněch dvou divizí již během prvních tří dnů povstání. Plán rychlého přechodu horskými průsmyky Karpat tak selhal a Rudou armádu spolu s čs. sborem čekal tuhý boj v náročných horských podmínkách.¹⁷⁴ V příštích dnech navíc Hitler stáhl k obraně průsmyků několik divizí z jiných úseků fronty.¹⁷⁵

Útok započal 8. září 1944 v ranních hodinách mohutnou dělostřeleckou přípravou i za účasti československých dělostřelců. Následoval pěchotní útok, který byl zpočátku úspěšný. Díky tomu se na pochod vydal i čs. sbor, který byl součástí druhého sledu. Němečtí vojáci se ale rychle vzpamatovali a postup sovětských jednotek se zpomaloval. Čs. sbor ráno 9. září došel k obcím Machnówka a Wrocanka, kde byl zaskočen dělostřeleckou palbou nepřítele, která si vyžádala první oběti.¹⁷⁶ „*A já se dívám na první oběti z řad našeho pluku. Nezkušení nováčci si v zápalu boje nevšimnou, že mina vhozená do hlavně minometu nevyšla, a házejí na ni druhou. Hlaveň nevydržela tak obrovský tlak – a všechny čtyři chlapce pochováváme,*“¹⁷⁷ vzpomínal ve své práci *Rudé vlajky na Dukle* Bejkovský.

Při tomto nepřátelském útoku byl sám zraněn. „*Přecházím náves. Držím se zákopu, jen spoře vykopaného, předčasně opuštěného, s lopatkou, kterou zde ponechal kterýsi voják. Říkám si, že ten voják zřejmě příliš dlouho na frontě nebyl, neboť lopatka se zahazuje až poslední. A snad ta myšlenka ani nedozněla, když slyším známý hukot minometného přepadu. Míny se na nás snášejí jako hejno krkavců. Stačím jen zalehnout do mělkého zákopečku, tisknu se k zemi tak, že to už víc ani nejde. A pak ztrácím vědomí: Probudím*

¹⁷³ MOSKALENKO, K. S. Slavné bojové přátelství sovětských a československých národů. *Historie a vojenství*, 2(1955), s. 146.

¹⁷⁴ VALIŠ, Zdeněk. 1. československý armádní sbor v bojích na Dukle. *Historie a vojenství*, s. 60.

¹⁷⁵ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Nejúčinnější pomoc SNP. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1964, 250(44-45), s. 2.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 559-561.

¹⁷⁷ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Rudé vlajky na Dukle. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1978, 235(58-59), s. 3. ISSN 0032-6569.

se po těžkém otřesu v nemocnici, v polním lazaretu. Vidím, že je 12. září...,“¹⁷⁸ popsal své zranění Bejkovský. Nicméně, krátce na to se bez lékařského souhlasu vyplížil z nemocnice a opět se připojil ke své jednotce.¹⁷⁹

Jednotce se nedařilo postupovat, a tak byl odvolán z pozice velitele sboru generál Jan Kratochvíl. Nahrazen byl tehdy již brigádním generálem Ludvíkem Svobodou. O důvodech odvolání generála Kratochvíla psal Bejkovský toto: „Po dělostřeleckém útoku 8. září postoupili jsme o několik kilometrů a pak na druhý den jsme se dostali ve vesnici Machnovka – Vrocanka do nanejvýš těžké situace zaviněné především neschopným¹⁸⁰ velitelem sboru generálem Kratochvílem, který dovolil, že v noci a za ranní mlhy se celý sbor i s týly dostal do nechráněného a otevřeného prostoru této vesnice, kde nebyly vykopány zákopy a kryty a kde trestuhodnou nedbalostí nebyl zjištěn ani přední okraj nepřítel.“¹⁸¹

Nový velitel Svoboda v dosavadním pásmu ponechal pouze 3. brigádu a 1. brigádu poslal na severozápad k prolomení obrany nepřítel. Plán vyšel a 11. září 1944 mohly jednotky postoupit o několik kilometrů dále na jih, kde je čekalo nové obranné postavení Němců. Klíčovým místem této obrany byla kóta 534.¹⁸²

Více než týden se o tuto klíčovou kótu 534 bojovalo. Během těžkých bojů několikrát změnila majitele, než byla dobyta společně Čechoslováky a Sověty.¹⁸³ „K ránu přijdu k pluku a velitel říká: No, chlapče, vítám tě, tohle je Jarda od brigády, půjdete spolu na kótu 534. Už pětkrát přešla z rukou do rukou za tu dobu, co ses válel ve špitále. Teď se jí prý fašisté chystají dobýt znovu. K tomu však nesmí za žádnou cenu dojít, i když je tam našich tak strašně málo. Řekni Frantovi – veliteli oddílu, ať to v nejhorším zkusí podle sovětského vzoru – s řízením palby na sebe... Naši budou v zákopech a budou připraveni, tož se nic zlého nemůže stát... Na kótě to vypadalo tak, jak jsem si to ani v nejbujnější fantazii neuměl představit. Kluci, které jsem znal důvěrně z denního vojenského života,

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Zlatou barvou zakreslená, krví dobytá. *Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1975, 20(24), s. 4. ISSN 0862-7584.

¹⁸⁰ O tom, zda se skutečně jednalo o chybu generála Kratochvíla a zda měl být z funkce odvolán, se vedou diskuze i dnes. Pravdou je, že komunisté v jednotce se na něj od začátku dívali nedůvěřivě – přeci jenom, přišel ze západu.

¹⁸¹ NA Praha, f. SPB. *Ze zkušeností stranicko-politické práce v bojích o Duklu*, Rudolf Bejkovský, s. 15.

¹⁸² BROFT, Miroslav, PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 562.

¹⁸³ NA Praha, f. SPB. *Ze zkušeností stranicko-politické práce v bojích o Duklu*, Rudolf Bejkovský, s. 15.

nebyli k poznání. Neoholení, nemytí, kouřili suchou trávu a oči se jim leskly podivným žářem...,“¹⁸⁴ popsal situaci na kótě před rozhodujícím bojem Bejkovský. Nicméně, ani dobytí kóty nevedlo k tíženému prolomení německé obranné linie a postup útočících jednotek byl stále pomalý.¹⁸⁵

Dne 20. září 1944 bylo konečně osvobozeno město Dukla i za pomoci čs. sboru. Nadále však pokračovaly těžké boje o Dukelský průsmyk a postup byl jen velmi pomalý a nepatrný.¹⁸⁶ Při bojích o jednu z bezejmenných kót padl jeden z příslušníků sboru – četař Andrej Ostrych¹⁸⁷. Rudolf Bejkovský vzpomínal na jeho hrdinskou smrt takto: „*U samých hranic stála v cestě bezejmenná kóta. V čele postupujícího praporu byla četa, které velel komunista četař Ostrych. Četa se ne a ne hnout z místa. Bunkr ze železa chrtil oheň při každém pohybu našich vojáků vpřed. Byla tu jediná možnost – počkat na noc a pak by se snad něco mohlo vymyslet. Ale to by znamenalo ztratit celý den. Četař Ostrych, po němž pak bezejmenná kóta byla pojmenována, napodobil Matrosova*¹⁸⁸. Šel sám, dovedně využíval maskování, postupoval metr za metrem, až se dostal k bunkru. V posledních metrech musel však k němu proniknout čelně se svazkem granátů v ruce. Vypadal jako přízrak. Kulometčící zesílili střelbu, aby odpoutali pozornost nepřítele... Ostrych se přiblížil k bunkru na posledních pár metrů. Bylo vidět, jak odjistil svazek protitankových granátů, několika skoky jako blesk se dostal před střílnu, padl k zemi a asi již zasažen kulometnou dávkou hodil granáty...“¹⁸⁹ O hrdinském aktu Andreje Ostrycha se píše také v knize Ludvíka Svobody *Z Buzuluku do Prahy*: „*Osvětář Andrej Ostrych strhl v husté minometné palbě vojáky do útoku na bodák; odvážnou ztečí srazili bojovníci pod jeho velením nepřítele a stanuli na vršku, ovšem bez toho, kdo jim dal*

¹⁸⁴ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Rudé vlajky na Dukle. *Rudé právo*, s. 3.

¹⁸⁵ HRBEK, Jaroslav a kol. *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944-1945*. Praha: Paseka, 2009, s. 328.

¹⁸⁶ BROFT, Miroslav, PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 565-575.

¹⁸⁷ Andrej Ostrych (15. 1. 1913 – 2. 10. 1944) se narodil ve slovenském městě Tornala u maďarských hranic. Odveden byl 23. prosince 1943 v Novochoopersku. Padl v hodnosti podporučíka jako příslušník štábní roty v bojích o bezejmennou kótu na Dukle. Viz VHA Bratislava, f. Kmenové listy (sbírka), Ostrych Andrej 1913.

¹⁸⁸ Alexandr M. Matrosov (1924 – 27. 2. 1943). Dne 27. února 1943 u vsi Černuški vlastním tělem zakryl nepřátelský kulomet. In memoriam byl vyznamenán titulem Hrdina Sovětského svazu. Viz. *Matrosov, Alexandr Matvejevič* [online]. Válka.cz ©2005 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z:

<https://www.valka.cz/Matrosov-Alexandr-Matvejevic-t33485>

¹⁸⁹ BEJKOVSKÝ, Rudolf. K 35. výročí Karpatsko-dukelské operace. *Tvorba*. Praha: Symposion. 1979, **40**, s. 11. ISSN 0139-5513.

v kritické situaci osobním příkladem povzbuzující podporu...¹⁹⁰ Událost je popisována v obou případech jinak, není tudíž jasné, co se přesně toho dne stalo.

Počátkem října roku 1944 začaly německé jednotky z Dukelského průsmyku pod náparem útočících jednotek ustupovat a 6. října v ranních hodinách první průzkumná skupinka sboru překročila československé hranice. Pro Čechoslováky nastal historický moment, pro který tak dlouho a těžce bojovali.¹⁹¹ „A velitel říká: Kdo bude statečně bojovat, bude vyznamenán, kdo bude bojovat chytře, bude povýšen, ale ten, kdo bude nejlepší z roty, vztyčí vlajku na našich hranicích... A potom – několik set metrů od hranic, kdy už bylo jasné, že zítra, pozítří bude vlajka konečně vztyčena – bylo už v rotě ne původních sto vojáků, ale jen asi patnáct. A teď také velitel rozhodl: Tu vlajku vztyčíme na hranicích kolektivně všichni. Teď už nejsem s to rozhodnout, kdo z vás je nejlepší,“¹⁹² vylíčil Bejkovský vstup Čechoslováků do rodné vlasti. Pro všechny vojáky čs. sboru znamenal tento počín mnoho. Po dlouhé době konečně opět stanuli ve svém Československu. Pro celý sbor to byl velmi emotivní moment.

Boje v rámci karpatsko-dukelské operace trvaly ještě mnoho týdnů. Skončily až koncem října 1944, kdy byly již ovládnuty celé Východní Karpaty a osvobozena Podkarpatská Rus. Začátkem prosince, po krátké přestávce, pronikly vyčerpané československé a sovětské jednotky k řece Ondavě, kde zaujaly obranná postavení.¹⁹³

2.5 Dělostřelci u Jasla

V době, kdy čs. jednotky držely obranná postavení u řeky Ondavy, chystala Sovětská armáda rozsáhlý útok mezi řekami Vislou a Odrou. Hlavní útok měla vést 38. armáda generála Moskalenka, do jejichž řad byl čs. sbor začleněn. Vzhledem k tomu, že naše jednotky tehdy vedly jen drobné místní boje, bylo rozhodnuto o tom, že čs. dělostřelectvo a tankové čety pomohou Rudé armádě prolomit německou obranu u polského města Jasla.¹⁹⁴

¹⁹⁰ SVOBODA, Ludvík. *Z Buzuluku do Prahy*. Praha: Mladá fronta, 1985, s. 159.

¹⁹¹ BROFT, Miroslav, PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 565-575.

¹⁹² BEJKOVSKÝ, Rudolf. Tu vlajku vztyčíme na hranicích... *Obrana lidu*. Praha: Magnet-Press. 1965, 40(24), s. 13. ISSN 0231-6218.

¹⁹³ BROFT, Miroslav, PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 576-577.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 654.

Dne 18. prosince 1944 byl Rudolf Bejkovský povolán k veliteli osvěty sboru, od kterého obdržel řadu úkolů týkající se přesunu dělostřeleckých pluků. O této schůzce psal ve své práci *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, která je v mnoha pasážích silně ideologicky zatížená, toto: „Major Procházka¹⁹⁵ mi uložil několik úkolů. Především mě určil svým zástupcem pro soustředění všech pěti pluků armádního sboru, které odjedou na čas od sboru, s tím, že mám uvedené pluky, resp. osvětové důstojníky na novém místě soustředění navštěvovat, sbírat od nich poznatky z politické práce a čas od času osobně je tlumočit na sboru, event. i písemnou formou. Dále, pokud jde o obsah práce, klad na první místo politické zajištění naprostého utajení stáhnutí našich těžkých zbraní z Ondavy tak, aby nepřítel neměl ani zdání, že naše děla odjíždějí, potom poskytnout maximální pomoc velitelům při velmi náročném přesunu těchto pluků na nové stanoviště a konečně být v denním spojení s náčelníky politických oddělení příslušných sovětských divisií, jimž budeme přímo podřízeni.“¹⁹⁶

Přesun dělostřelectva se odehrál po částech, za těžkých podmínek, ve dnech 18. až 22. prosince 1944 a za účelem utajení probíhal v noci. Na obranných postaveních čs. sboru bylo ponecháno několik děl a minometů, které nadále prováděly ostřelování nepřítele. Tím měly oklamat německé posádky a zajistit nepozorovaný přesun dělostřelců k Jaslu.¹⁹⁷ „Po setmění začíná přesun. Těžká děla, houfnice a minomety lezou namáhavě z bahna kolem rozlité Ondavy. Po dočasné oblevě uhodil totiž náhlý, třeskatý mráz, který proměnil povrch v tuhý krunýř. Hluk motorů je překrýván palbou několika kočujících děl, která zůstala na frontě k oklamání nepřítele... Po usilovné a vyčerpávající práci se dostávají baterie na silnici k Vyšnému Komárníku a řadí se do pochodového proudu. Osa přesunu vede přes Dukelský průsmyk a dál na Krosno a k Jaslu... Na každém desátém kilometru kontrolují utajení a průběh přesunu sovětští důstojníci. A na význačných křižovatkách

¹⁹⁵ Jaroslav Procházka (26. 6. 1897 – 7. 8. 1980). Za 1. světové války byl legionářem v Rusku a Francii. Od roku 1931 bydlel v Sovětském svazu, kde pracoval v Nakladatelství cizojazyčné literatury v Moksvě. Za 2. světové války zde byl osvětovým důstojníkem čs. jednotek. Po válce pracoval na Ministerstvu národní obrany jako náčelník Hlavní správy výchovy a osvěty a později jako náčelník generální štábu Československé lidové armády. V letech 1958–1966 byl rektorem Univerzity Karlovy. Zemřel v Praze v hodnosti generála. Viz. např. STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády: Generální štáb 1919–2009*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009, s. 67.

¹⁹⁶ NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 1-2.

¹⁹⁷ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2005, 1(54), s. 52-54.

stojí i generálové,¹⁹⁸ popsal Bejkovský přesun jednotek. Při průjezdu karpatskými průsmyky poté vzdali vojáci hold svým padlým kamarádům, s kterými zde ještě nedávno stáli bok po boku proti nepříteli.¹⁹⁹

Ihned po příjezdu na určené stanoviště začaly přípravy pro blížící se boj. V první fázi byla budována palebná postavení. Je nutné zmínit, že tomu tak bylo za velmi složitých podmínek – po nocích v tuhých mrazech a bez jakéhokoliv světla. Zmrzlá půda navíc často způsobovala ničení ženiijního vybavení.²⁰⁰ Dále byla prováděna kamufláž bojové techniky pomocí ochranného bílého nátěru.²⁰¹ Připravovány byly také všemožné plány a náčrty. Časem se k těžkým podmínkám přidaly i docházející základní potraviny. Velmi náročné podmínky a přípravu k boji shrnul Bejkovský ve své vzpomínkové práci následovně: „Přijeli jsme do zasněženého terénu, kde jsme dále museli zachovávat vysokou bdělost, abychom se neprozradili při budování základních, záměnných a klamných palebních postavení, bunkrů, pozorovaten a zákopů. V bunkru po celou dobu operace bylo zakázáno ve dne topit, abychom se kouřem neprozradili. Pochopitelně v mrazech, tehdy ještě velmi slabě, možno říci nedostatečně oblečení a obuti (teplé šatstvo, prádlo a obuv přišly až po Novém roce) nemohli jsme všechny příslušníky pluku (kolem 600 lidí) ubytovat v poli v bunkrech a proto zpočátku, zejména do Nového roku, velká většina příslušníků pluku byla ubytována ve vesnici.“²⁰²

Těžkosti, kterými zde vojáci museli projít, alespoň trochu zmírnily vánoční svátky. Vojáci obdrželi kousek nepocukrované vánočky, menší množství vodky, a dokonce i drobné dárky a cigarety.²⁰³ „Vánoce jsme tedy strávili u skutečného vánočního stromečku, nikoliv jako dosud na frontě u novoroční jolky. Přestože jsme viděli neobyčejnou bídu, přesto jsme byli, řekl bych, vnitřně spokojeni, poněvadž jsme věděli, že od této chvíle již budou Vánoce každým rokem bohatší, šťastnější a jediné mírové, dále také proto, že jsme

¹⁹⁸ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Tenkrát u Jasla. *Obrana lidu*. Praha: Magnet-Press. 1960, 13(19), s. 7. ISSN 0231-6218.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*, s. 54.

²⁰¹ VÚA-VHA Praha, f. 1. dělostřeleckého pluku (SSSR-XIa.), inv. č. 66, sign. 3/1/1, Válečný deník II. oddílu dělostřeleckého pluku 1 (15. 4. 1944 – 12. 4. 1945), zápis ze 4. 1. 1945.

²⁰² NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 6-7.

²⁰³ VÚA-VHA Praha, f. 4. dělostřeleckého pluku (SSSR-XId.), inv. č. 39, sign. 3/1, Válečný deník dělostřeleckého protitankového pluku 4 (7. 6. 1944 – 15. 1. 1945), zápis ze 24. 12. 1944.

se po několika měsících těžkého života v dukelských kopcích, ve vlhkých studených bunkrech, poprvé všichni důkladně ohřáli, neboť jak píše kronikář 5. pluku, Němci nestačili zničit přívody plynu a tak u rozpálených plynových kamen jsme vstřebávali do sebe všechno teplo, co se jenom do nás vešlo,“²⁰⁴ vyličil drobné oslavy vánočních svátků Rudolf Bejkovský.

Coby osvětový důstojník dělostřeleckého pluku, měl také řadu nebojových úkolů. Především, jak sám líčil, být neustále mezi vojáky a komunikovat s nimi. Nejsložitější to měli osvětoví pracovníci opět s lidmi z Volyně, kteří se neustále báli o osudy svých rodin. Proto jedním z jejich hlavních úkolů byla organizace pošty s jejich rodinami na Volyni. Dále se starali o to, aby měli vojáci přísun teplé stravy, aby se mohli čas od času umýt v teplé vodě a podobně. Jednoduše, starali se o jejich zdraví.²⁰⁵ Kromě toho měli na starost také již mnohokrát zmíněnou ideologickou a agitační práci, kterou popsal Bejkovský opět ve své vzpomínkové práci *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*: „Důležitým úsekem politické práce byla osobní agitace a osobní příklad všude tam, kde byli vojáci. Všimát si všech běžných záležitostí v životě vojáků. Prováděli jsme i přednášky – sám jsem měl několik přednášek u baterií, zejména o uspořádání života v naší osvobozené republice. S jedním osvobozeným politickým vězněm z jednoho největšího tábora smrti – Majdaneku – jsem organizoval besedy o zločinech fašismu.“²⁰⁶

Následující dny probíhaly další fáze příprav. Byly prováděny detailní průzkumy, podle kterých byly poté jednotlivým bateriím přiřazovány cíle útoku. První lednové dny roku 1945 byly ve znamení zastřelování a simulací všech předpokládaných paleb. Komplikací pro dělostřelce byla tehdy špatná viditelnost a tuhé mrazy.²⁰⁷ „Pak následovaly všední dny plné všední, avšak důležité práce všech; hledání cílů, provádění kontrolních paleb a zastřelování, všestranné zlepšování dokumentace, zejména vztažných bodů, průzkum neviditelných prostorů, ošetřování děl a minometů, nábojů apod....“,²⁰⁸ popsal Bejkovský dny předcházející útoku.

²⁰⁴ NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 7-8.

²⁰⁵ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Tenkrát u Jasla. *Obrana lidu*, s. 7.

²⁰⁶ NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 17.

²⁰⁷ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*, s. 55-56.

²⁰⁸ NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 9-10.

Ještě před zahájením bojů se Bejkovský, jakožto politický pracovník, účastnil porady s generál Moskalkem, který je instruoval pro následující období. Velmi zdůrazňoval nutnost připravenosti jednotek, jelikož útok měl být zahájen již v nejbližší době. Bejkovský taktéž popsal jednu událost z této schůzky, a to předčítání korespondence mezi Churchillem a Stalinem: „*Prohlásil (gen. Moskalko – pozn. autora), že si ho přináší přímo z Moskvy od vrchního velitelství. Byla to známá část korespondence mezi Churchillem a Stalinem o pomoci sovětské armády západním spojencům tísněným v Ardenách. Generál Moskalko prohlásil, že spojencům na pomoc půjdeme, přičemž však naším úkolem je spoléhat se na vlastní síly a osvobodit co nejvíce obyvatel Evropy od fašismu, a to co nejdříve.*“²⁰⁹ Je důležité zmínit, že tato událost měla jednoznačně ideologický kontext.

Přípravy čas od času narušovala německá propaganda vysílaná z tlapačů, a také nepřátelské dělostřelectvo, které ostřelovalo plochy, kde tušilo nepřítele. Tyto útoky vedly k několika zraněním a jednomu úmrtí²¹⁰ v řadách Čechoslováků.²¹¹

Dne 12. ledna 1945 zahájil útok 1. ukrajinský front u Sandoměře. Vše nasvědčovalo tomu, že operace 38. armády započnou 14. ledna, jak bylo původně plánováno. Nakonec ale došlo k posunu o jeden den, tedy na 15. leden 1945. Útok započal v ranních hodinách mohutnou dělostřeleckou přípravou trvajícím déle než hodinu. Útok se účastnilo také 94 hlavní těžkých děl a minometů patřících Čechoslovákům.²¹² „*Začínalo svítat. Nad krajinou leželo ticho a sníh. Nikde se nepohnul ani lísteček. V osm třicet přišel povel: nabít... 8:45... Sovětské kaňušy zahajují salvu. To je smluvené zahájení dělostřeleckého útoku... Ranní ticho je roztrženo obrovskou smrští ohně a výbuchů. Země se třese a duní. Obloha se zatmívá kouřem a dýmem. Palba splývá v jediný hukot strašlivé kanonády. Obsluhy děl pracují rychle, jako o závod. I když je patnáctistupňový mráz, svlékají se vojáci do košil. Z obličejů jim lije pot, ale oči září...,*“²¹³ vzpomínal Bejkovský na palbu dělostřelců.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 10.

²¹⁰ Dne 6. ledna 1945 zemřel pobočník velitele oddílu dělostřeleckého pluku 3, podporučík Martin Martinčák. Viz. KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*, s. 56.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Tenkrát u Jasla. *Obrana lidu*, s. 7.

Rudolf Bejkovský, jakožto osvětový důstojník, nebyl jedním z těch, co obsluhovali děla a pálili po nepříteli. Svůj úkol během dělostřelecké přípravy popsal velmi jednoduše: „*Jako osvětový důstojník jsem pochopitelně informoval obsluhy pálicí nepřímou palbu, vlastně bez možnosti přesvědčit se na vlastní oči o účinnosti palby.*“²¹⁴

Němečtí obránci byli silou útoku zaskočeni a sovětské jednotky tak mohly postupovat dále přes řeku Wislok.²¹⁵ Útok sovětské pěchoty se zúčastnily také dvě čs. tankové čety. Pomohly především při dobývání opevněných kót 379 a 382.²¹⁶ Po ukončení dělostřelecké přípravy se Rudolf Bejkovský přesunul na jednu z pozorovatelů a odtud pozoroval útok pěchoty, který vylíčil následovně: „*Šli nejdříve v rojnicích, pak seřazení v zástupech, a nakonec v trojstupech, s rudou vlajkou v čele, postupovali předním okrajem snad se zpěvem, to jsem pochopitelně neslyšel, aniž narazili na jeden jediný odpor. A já v těchto okamžicích jsem byl snad nejšťastnější člověk na světě... Vzpomínal jsem si na obsazování Sudet a na to, jak přicházeli tehdy lidé s ranečky do Loun, do Prahy. Zažil jsem vpád nacistů 15. března do Prahy, vzpomněl jsem si na fotografii Syrového a Hitlera na Hradě, na ten strašlivý balíček v dubnu 1939, kdy k nám přišly zakrvácené šaty strýce ubitého na Pankráci, vzpomněl jsem si na svůj útěk od rodiny do Polska, na masové vraždění a ničení za polsko-německé války v září 1939...*“²¹⁷

Demontáže techniky čs. dělostřelectva započaly většinou již 15. ledna 1945 ve večerních hodinách a hned druhého dne se Čechoslováci vydali na cestu zpět ke zbytku sboru u řeky Ondavy.²¹⁸ Za úspěšné splnění úkolů byly 2., 4. a 5. čs. dělostřelecký pluk pojmenovány čestným názvem „Jaselský“. Na památku byl 15. leden později prohlášen jako „Den československého dělostřelectva“.²¹⁹

²¹⁴ NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 12.

²¹⁵ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 655.

²¹⁶ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*, s. 58.

²¹⁷ NA Praha, f. SPB. *Ze vzpomínek na politickou práci v bitvě o Jaslo*, Rudolf Bejkovský, s. 12.

²¹⁸ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*, s. 58.

²¹⁹ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 655-656.

Největší operace čs. dělostřelectva v jeho historii si vyžádala šest padlých a osmnáct zraněných vojáků. Taktéž ztráty na technice byly jen minimální.²²⁰

2.6 Liptovský Mikuláš

Po průlomů německé obrany u Jasla začala nepřátelská vojska ustupovat z východního Slovenska na západ. Československé a sovětské jednotky je proto začaly pronásledovat. Čechoslováci se v prvním dnech museli obejít bez svého dělostřelectva, které se ke sboru připojilo 18. ledna. Zpočátku jednotky postupovaly směrem na severozápad. V noci z 19. na 20. leden 1945 osvobodila 1. a 3. brigáda Zborov a Bardějov.²²¹ „...Proto je osvobozování Slovenska spojeno od počátku do konce s tvrdým, krvavým bojem proti fašistickému nepříteli, který v obraně využíval dlouhodobých válečných zkušeností. Ani jedno město nebylo osvobozeno bez boje, ani jeden přechod přes hory, řeky a údolí se neobešel beze ztrát,²²² vzpomínal por. Bejkovský na osvobozování Slovenska.

Krátce na to byl další postup čs. jednotek tímto směrem zastaven. Sbor byl přeražen do sestavy 18. armády generála Gastiloviče, která měla postupovat směrem k Liptovskému Mikuláši. Nyní začalo pronásledování nepřítele pro změnu směrem na jih. Ve dnech 22. až 25. ledna 1945 se čs. jednotky střetly se silným odporem nepřátelské obrany na pohoří Branisko. Útok dne 23. ledna předcházela také mohutná dělostřelecká příprava podpořená sovětskými minomety. Těžké boje se táhly až do 25. ledna, kdy byla konečně obrana nepřítele prolomena.²²³ „Do cesty se jim tu postavilo spolu s nepřítelem 1200 m vysoké, takřka pralesem porostlé pohoří Branisko, s jedinou, téměř zničenou silnicí. Útok ztěžoval i mráz, sníh, náledí... 23. ledna vydal velitel sboru rozkaz k vyhnání nepřítele z Braniska,²²⁴ popsal těžké podmínky na Slovensku Bejkovský.

Další těžké boje svedly čs. vojáci o město Levoča, které s pomocí Sovětů osvobodili 27. ledna 1945.²²⁵ „A přitom jsme dostali rozkaz za každou cenu starobylou Levoču osvobodit

²²⁰ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*, s. 58.

²²¹ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 656-657.

²²² BEJKOVSKÝ, Rudolf. Od Jasla k Liptovskému Mikuláši. *Tvorba*. Praha: Symposion. 1975, 7, s. 15.

²²³ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 657-658.

²²⁴ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Od Jasla k Liptovskému Mikuláši. *Tvorba*, s. 15.

²²⁵ RICHTER, Karel. *Dobývání domova II.: osvobození Československa bez cenzury a legend*. Praha: Ostrov, 2005, s. 92.

*tak, aby zůstala neporušená... A Levoča? Ani zde fašističtí okupanti neodolali společnému útoku našich a sovětských vojáků 24. střelecké divize. V devět hodin 27. ledna bylo srdce Spiše, starobylá Levoča v našich rukách – skutečně téměř neporušená,*²²⁶ popsal její osvobození Bejkovský.

V dalších dnech pokrčoval postup sboru směrem do oblasti Liptova. Další těžkou překážkou byla německá obrana u obce Vežec, kterou se podařilo prolomit až po několikátém útoku noční ztečí. Dne 30. ledna stanuly čs. jednotky před Liptovským Hrádkem, který po dalším náročném boji za přispění sovětských vojáků osvobodili. Cesta k Liptovskému Svatému Mikuláši byla volná.²²⁷ „*Cesta do srdce Liptova, Liptovského Mikuláše, byla otevřena. Nikdo ještě netušil, že bude tak těžká, jak se později ukázalo, že právě zde se rozhoří kruté, krvavé boje a že potrvají dva měsíce,*“²²⁸ vzpomínal Bejkovský.

Na Čechoslováky tu čekala předem připravená, několik kilometrů hluboká obranná linie nepřítele využívající výhodný terén okolní krajiny. Do 15. února 1945 podnikli českoslovenští vojáci několik výpadů, ale prakticky bez úspěchu. Kromě náročnosti terénu a silné obrany nepřítele se začala projevovat i únava a nízké početní stavy sboru. Proto, jak vzpomíná Bejkovský, po několikátém neúspěšném pokusu město osvobodit, přešly útočící jednotky do obrany:²²⁹ „*Pokoušeli jsme se prolomit obranu Liptovského Mikuláše útoky uskutečněnými 3., 4. a 13. února. Bylo však nutné doplnit stavy a připravit úder v souladu s postupem armád v Polsku... 14. února 1945 jsme přešli u Mikuláše do obrany na celé frontě.*“²³⁰

Následovaly dny poměrného klidu, které prořídilá jednotka využila k doplnění stavů branci zmobilizovanými na osvobozeném území. I když se nedosáhlo předpokládaných počtů nových rekrutů, stavy sboru se významně zvýšily.²³¹ Jednotka byla doplněna i novou bojovou technikou a nadále probíhal usilovný výcvik. Všechny tyto aspekty vedly

²²⁶ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Od Jasla k Liptovskému Mikuláši. *Tvorba*, s. 15.

²²⁷ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 659.

²²⁸ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Od Jasla k Liptovskému Mikuláši. *Tvorba*, s. 15.

²²⁹ VÚA-VHA Praha, f. 1. čs. armádní sbor v SSSR (SSSR-IV.), sign. 8/7/13, čj. 03/taj. 1945.

²³⁰ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Od Jasla k Liptovskému Mikuláši. *Tvorba*, s. 15.

²³¹ VALIŠ, Zdeněk. Od Ondavy k Liptovskému Svatému Mikuláši. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2015, 2(64), s. 53-54.

k tomu, že již koncem února byli Čechoslováci schopni podniknout další útok na nepřátelskou obranu města.²³²

Útok započal 3. března 1945 koordinovaným postupem čs. sboru a sovětské 24. střelecké divize. Zprvu se oběma stranám dařilo, ale nepřítel do obrany města stahoval další a další jednotky z jiných úseků fronty. V noci z 9. na 10. března mělo dojít k převzetí sovětských pozic čs. sborem a následnému přechodu do obrany. Nastalých zmatků využili nepřátelé k protiútokům, který nakonec vedl k ústupu československých jednotek z města. Bylo nutné přeskupení a příprava nového útoku.²³³

Přípravy na něj probíhaly celý zbytek března roku 1945. Rudolf Bejkovský byl již 7. března povýšen na poručíka dělostřelectva v záloze.²³⁴ Jednotka byla opět doplněna o nové rekruty a díky tomu vznikla 4. brigáda. Probíhal intenzivní výcvik s přihlédnutím hlavně na horský terén, ve kterém se bojuje. Bylo také například rozhodnuto o tom, že útok nebude předcházet dělostřelecká příprava. Samotný útok započal 30. března. Vedly se těžké a krvavé pouliční boje a němečtí obránci často přecházeli do protiútoků. Osvobození Liptovského Mikuláše skončilo až 4. dubna 1945, kdy se ho čs. a sovětské jednotky konečně zmocnily. Dnem následujícím, tedy 5. dubnem, skončilo osvobození území Liptova – byl dobyt Ružomberok. Zároveň s tím skončila i druhá největší válečná operace čs. jednotek na východě.²³⁵

Sám Rudolf Bejkovský se závěrečných bojů o Liptovský Mikuláš neúčastnil. Jak vyplývá z nepatrné poznámky v knize Miroslava Krušiny *Zdolbunov: město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority*, byl přítomen jedné významné události – podpisu tzv. Košického vládního programu. Por. Bejkovský zde totiž vybíral čestnou stráž pro prezidenta Eduarda Beneše a vládu.²³⁶

Československé jednotky dále postupovaly na Martin a Žilinu, kam dorazily koncem dubna 1945. Němečtí vojáci z tohoto prostoru v důsledku hrozícího obklíčení začaly ustupovat. Za probíhajících bojů s ustupujícím nepřítelem překročili Čechoslováci

²³² BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 660.

²³³ Tamtéž, s. 660-662.

²³⁴ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

²³⁵ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 662-671.

²³⁶ KRUŠINA, Miroslav. *Zdolbunov: město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority*. Otradovice: Miroslav Krušina, 2009, s. 148.

hranice v pohoří Javorníky. V této době bojovali na území Moravy a Slezska v rámci tzv. ostravsko-opavské operace již nějakou dobu čs. tankisté, kteří se podíleli například na osvobození Ostravy. 1., 3. a 4. brigáda čs. sboru dne 4. května osvobodily město Vsetín a pokračovaly směrem na západ.²³⁷ Dne 6. května 1945 československé jednotky osvobodili město Fryšták. K oslavujícím občanům zde tehdy promluvil také Rudolf Bejkovský, který takto započal svou osvětovou činnost na osvobozeném území.²³⁸ Poslední větší boj svedly jednotky 7. května 1945 severně od Kroměříže o obec Břest. Dne 10. května první vojáci československého sboru vstoupili do Prahy.²³⁹

3 Poválečné období

„Když se mě někdo ptá, jaký byl můj nejšťastnější den v životě, vždy odpovídám stejně – 17. květen 1945. Tehdy jsem jel na hněďáku po pravici velitele první čs. samostatné brigády v SSSR jako jeho politický zástupce, hned za praporečnický s naší slavnou zástavou. Cvakaly spouště fotoaparátů, vrčely kamery filmařů, nestačili jsme chytat kytice šeríků a tulipánů, mávali jsme čepicemi, vraceli vzdušné polibky. Praha byla přeplněná...,“²⁴⁰ vzpomíná npor.²⁴¹ Rudolf Bejkovský na slavnostní přehlídku v Praze, která vedla z Václavského náměstí, přes Prašnou bránu, Celetnou ulici a jejím cílem bylo Staroměstské náměstí, kde byl proveden slavnostní pochod před prezidentem Eduardem Benešem a gen. Ludvíkem Svobodou. Po celou dobu průvod vítaly davy lidí oslavujících porážku nacismu.²⁴²

Po oslavách konce války se Bejkovský vydal na cestu domů do Načeradce. Po příjezdu byl zasažen tragickými zprávami. Doma ho nikdo z jeho nejmilovanějších nevítal. Jeho matka Julie i sestra Marie, včetně její rodiny, zemřely ve vyhlazovacím táboře Auschwitz-Birkenau. Jediný, s kým se zdárně shledal, byl jeho bratr Bedřich, který se vrátil taktéž

²³⁷ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 690-700.

²³⁸ ZAPLETAL, Česlav. *Město Fryšták*. Zlín: Město Fryšták, 2015, s. 16.

²³⁹ BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945*, s. 690-700.

²⁴⁰ BEJKOVSKÝ, Rudolf. *Pochod vítězů. Rudé právo*. Praha: KSČ. 1975, **114**, s. 3.

²⁴¹ Rudolf Bejkovský byl na nadporučíka dělostřelectva v záloze povýšen dne 1. května 1945. Viz. VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁴² KLŮC, Jiří. *Josef Müller: Příběh čs. židovského vojáka*. Cheb: Svět Křidel, 2020, s. 107-108.

v květnu 1945 do Československa jako voják Československé samostatné obrněné brigády.²⁴³

V květnu téhož roku nastoupil jako náčelník oddělení výchovy a osvěty nově vzniklé 1. a později 5. pěší divize v Praze (přečíslována k 1. březnu 1948). V této funkci se stal velitelem několika kurzů: osvětových poddůstojníků a osvětových důstojníků zvláštního určení.²⁴⁴ V Praze bydlel v dnešních Holešovicích v ulici Veletržní čp. 29.²⁴⁵ V této době již žil spolu se svojí budoucí manželkou Jiřinou Laštovičkovou²⁴⁶.

Kromě svého povolání v armádě Bejkovský taktéž pokračoval ve studiu práv. V předválečném období úspěšně absolvoval šest semestrů na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Absolutorium se za normálních okolností sestávalo ze semestrů osmi, ale díky poválečné situaci plné studijních úlev stačilo oněch šest. V roce 1938 zvládl složit Historickoprávní zkoušku, a tak ho nyní čekaly ještě zkoušky Judiciální, Státovědecké, a nakonec tři rigorózní. Judiciální zkouška se skládala ze čtyř dílčích částí: československé právo soukromé (složena 16. 10. 1945), čs. právo obchodní a směnečné (slož. 22. 10. 1945), civilní soudní řízení (slož. 25. 9. 1945) a čs. právo i řízení trestní (slož. 3. 10. 1945).²⁴⁷ Taktéž Státovědecká zkouška měla čtyři části: právo ústavní (slož. 30. 10. 1945), nauka správní a čs. správní právo (slož. 19. 1. 1946), nauka o národním hospodářství a národohospodářská politika (slož. 13. 11. 1945) a finanční věda (slož. 27. 11. 1945).²⁴⁸ Následovaly tři zkoušky rigorózní, kdy se opět každá z nich skládala z několika podzkoušek. První rigorózní zkouška: římské a církevní právo (slož. 31. 5. 1946), dějiny práva ve střední Evropě (slož. 4. 5. 1946) a dějiny práva v území republiky Československé (slož. 1. 4. 1946). Druhá rigorózní zkouška: soukromé právo (slož. 16. 10. 1945), čs. obchodní a směnečné právo (slož. 22. 10. 1945), čs. řízení soudní

²⁴³ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, životopis, s. 2.

²⁴⁴ Tamtéž, OS

²⁴⁵ NA Praha, f. PŘ-EO, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁴⁶ Jiřina Laštovičková (13. 4. 1920 - ?) byla dcerou úředníka Františka Laštovičky a Terezie, rozené Schmeilerové. Vychodila Obecnou školu v Kněževsi a poté ve Vlašimi. Stejně jako Rudolf Bejkovský, absolvovala Gymnázium v Benešově, kde úspěšně odmaturovala roku 1939. Následně studovala vysokoškolskou farmacii a v roce 1946 získala titul magistra farmacie. Ještě před dokončením studií pracovala jako asistentka v lékárnách v Kralupech, Rožmitálu, Rakovnicích či v lékárně „U Libuše“ v Praze v Kunraticích. Rudolf Bejkovský se s Jiřinou Laštovičkovou oženil 4. července 1945 a měly spolu dvě děti – syna Lubomíra a dceru Evu. Viz. SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁴⁷ AUK Praha, f. PF, Judiciální protokol, Rudolf Bejkovský.

²⁴⁸ Tamtéž, Státovědecký protokol, Rudolf Bejkovský.

(slož. 25. 9. 1945) a čs. právo i řízení trestní (slož. 3. 10. 1945). Třetí rigorózní zkouška: právo ústavní (slož. 30. 10. 1945), nauka správní a čs. právo správní (slož. na druhý pokus 14. 2. 1946), právo mezinárodní (slož. na druhý pokus 5. 12. 1945), nauka o národním hospodářství a národohospodářské politice (slož. 13. 11. 1945) a finanční věda (slož. 27. 11. 1945). Ve většině zkoušek Bejkovský nijak nevynikal, prakticky vždy byl ohodnocen „dostatečně“. Nicméně, dne 7. června 1946 byl promován titulem JUDr.²⁴⁹

Rudolf Bejkovský, coby náčelník oddělení výchovy a osvěty u 1. a poté 5. pěší divize v Praze, byl svými veliteli hodnocen velmi pozitivně. Například charakterově byl popisován jako „spolehlivý, svědomitý s velmi vyvinutým smyslem pro zodpovědnost“. Inteligenčně byl popsán jako „nadaný a bystrý s velikou snahou po sebevzdělání“.²⁵⁰ Náplní jeho, a obecně práce všech těchto oddělení, byla především morálně politická výchova vojáků. Dále tato oddělení zodpovídala za informace pro veřejnost, řídila taktéž činnost různých vojenských uměleckých souborů a starala se o vojenský tisk a jeho nakladatelskou činnost. Je důležité ovšem zmínit i to, že drtivá většina osvětových pracovníků byla členy KSČ a sloužili tak jako prodloužená ruka komunistické strany v armádě.²⁵¹

Vzhledem k hodnocení Bejkovského není tedy divu, že již 1. ledna 1946 byl povýšen na kapitána dělostřelectva v záloze a začátkem prosince téhož roku již na štábního kapitána. Zároveň s tím byl přeložen do skupiny důstojníků dělostřelectva z povolání, později k důstojníkům pěchoty.²⁵² V roce 1946 podstoupil také lékařské vyšetření, které odhalilo zdravotní problémy, na které si sám Bejkovský několikrát v budoucnu stěžoval. Vyšetřující lékař to přisoudil jeho účasti v bojích za druhé světové války.²⁵³

Od srpna 1948 pracoval jako přednosta skupiny pro výchovu velitelského sboru. Zároveň byl také vedoucím Kurzů pro osvětové důstojníky v záloze (KODZ).²⁵⁴ V těchto kurzech byli noví „osvětáři“ připravováni na svou budoucí činnost politicko-morální výchovy příslušníků armády. Především v prvních poválečných letech bylo osvětových

²⁴⁹ Tamtéž, Rigorózní protokol, Rudolf Bejkovský.

²⁵⁰ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁵¹ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006, s. 24, 65.

²⁵² VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁵³ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, lékařský nález z roku 1946.

²⁵⁴ Tamtéž, OS.

pracovníků z povolání velmi málo, a proto byli pro tuto práci využíváni i řadoví vojáci.²⁵⁵ I v těchto zaměstnáních dostal Bejkovský od svých velitelů výborné posudky. V jednom z nich se píše například toto: „*Politicko-výchovnou práci vykonává se zápallem pramenícím z hlubokého a pevného přesvědčení a z nekolísavého postoje k současnému politickému dění.*“²⁵⁶ Dne 1. září 1947 se tak Bejkovskému dostalo dalšího povýšení, a to na majora pěchoty.²⁵⁷

Od srpna 1949 byl přednostou 2. skupiny u oblastní správy výchovy a osvěty, která měla na starost všeobecné vzdělávání důstojníků a vojáků, vyučování ruštiny, výchovu uměleckými prostředky, vzdělávací a dramatické kroužky a tak dále.²⁵⁸

V únoru 1950 nastoupil jako náčelník oddělení výchovy a osvěty u 13. divize (později 13. pěší divize) v Karlových Varech, tehdy podřízené I. sboru se sídlem taktéž v Karlových Varech.²⁵⁹ Zde se ženou bydleli v ulici Janáčkova čp. 1, který byl od kasáren poměrně vzdálený.²⁶⁰ Bejkovskému se v této práci nedařilo. Byl kritizován za to, že ne vždy plnil správně své úkoly, že se ke svým podřízeným choval často až vojensky a při kontrolách dbal na maličkosti. Často také nebyl připraven na školení, která vedl a podobně. Přesto byl již v září téhož roku převelen do Plzně jako náčelník politického oddělení III. sboru (od roku 1951 III. Armádní sbor), který spadal pod 1. vojenský okruh v Praze. V Plzni manželé bydleli v ulici Nepomuckého čp. 11, nepříliš daleko od kasáren Slovany. Ani zde však dlouho nezůstal. V jeho hodnocení byl jako důvod jeho odchodu udáváno to, že nebyl povýšen, byť na to měl právo, s čímž se nemohl smířit. Velmi špatně nesl také zatčení jeho kamaráda z války pplk. Bedřicha Kopolda,²⁶¹ který se stal jednou z obětí tehdy častých perzekucí židovských vojáků. Dne 1. března 1951 Bejkovský funkci složil a nastoupil na placenou dovolenou, která mu byla doporučena do doby, než se

²⁵⁵ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*, s. 65.

²⁵⁶ VÚA-VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ NA Praha, f. PŘ-EO, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁶¹ Bedřich Kopold (10. 8. 1921 – 7. 3. 2007) pocházel z židovské rodiny. Po okupaci utekl do SSSR a v Buzuluku nastoupil k čs. jednotám ke spojovací četě. Poté byl osvětovým důstojníkem 1. čs. samostatné brigády. V 50. letech byl odsouzen na 18 let a byl vězněn na Ruzyni, Leopoldově a v Příbrami. Po propuštění pracoval jako horník v Železnorudných v Chrustenicích. Byl také sledován vojenskou rozvědkou. Viz. KLÚC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*, s. 232.

vyřeší případ právě s Bedřichem Kopoldem.²⁶² Manželka Jiřina v této době pracovala ve Vojenské nemocnici v Plzni.²⁶³

Po návratu z dovolené, tedy v říjnu 1951, nastoupil Rudolf Bejkovský do redakce nakladatelství Naše Vojsko²⁶⁴ v Praze jako lektor ruštiny.²⁶⁵ Opět se tedy manželé Bejkovští přestěhovali do Prahy, nyní do Vršovic.²⁶⁶ V nové práci se Rudolfovi opět nedařilo. Jeho posudky byly velmi negativní: „*Major Rudolf Bejkovský přišel do redakce nakladatelství bez předběžných zkušeností v tomto oboru práce. Byl přidělen na funkci lektora ruštiny, aby zde mohlo být využito jeho znalostí ruštiny. Ve funkci se neosvědčil.*“²⁶⁷ Bylo mu vytýkáno, že nepochopil vůbec smysl redakční práce. Redakci zatěžoval nepodstatnými maličkostmi, zatímco důležité věci mu unikaly. Jeho posudky byly povrchní, psány subjektivně a bez plného využití čtené literatury. Též neměl údajně dobré organizační schopnosti. Dále byl hodnocen jako osobně neukázněný, mnohomluvný, chlubitivý a ješitný člověk, který velmi rád mluví o frontových zásluhách, které ale ostatním nepřiznával. Naopak je rád očerňoval. Velmi zajímavá je například i tato pasáž: „*Jeho jednání je v rozporu s tím, co říká. Na schůzích hýří bolševickými frázemi, o nutnosti budovat socialismus, ale sám jsem ho přistihl dvakrát, jak na pracovišti za stolem spal.*“²⁶⁸ Za dobu působení v redakci tohoto nakladatelství přeložil například knihu *Průzkum ve velké osadě*²⁶⁹ od N. P. Gurjeva nebo napsal předmluvu ke knihám *Sergej Lazo: hrdina bojů s intervencí*²⁷⁰ od M. I. Gubel'mana a *Bránili vlast: hrdinové Velké vlastenecké války*²⁷¹.

²⁶² SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, posudek vedoucího kádrového ref. III. Armádního sboru v Plzni pplk. Františka Rubeše ze dne 31. 5. 1951.

²⁶³ Tamtéž, dotazník.

²⁶⁴ Nakladatelství vzniklo v roce 1945 z rozhodnutí Ministerstva národní obrany. Zaměřuje se především na literaturu faktu a na publikace s vojenskou, historickou a technickou tematikou. V současné době do produkce nakladatelství patří také časopis *Military Revue*, jehož předchůdcem byl časopis *Naše Vojsko*. Dříve také nakladatelství vydávalo periodikum *Obrana lidu*, do kterého Rudolf Bejkovský hojně přispíval. Viz. *Naše Vojsko* [online]. Naše Vojsko [cit. 7.12.2020]. Dostupné z: <https://www.nasevojsko.eu/nasevojsko/0/0/2/50>

²⁶⁵ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁶⁶ NA Praha, f. PŘ-EO, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁶⁷ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, posudek šéfredaktora kpt. Břetislava Chrtka ze dne 1. 8. 1952.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ GURJEV, N. P. *Průzkum ve velké osadě*. Praha: Naše Vojsko, 1952, 21 s.

²⁷⁰ GUBEL'MAN, M. I. *Sergej Lazo: hrdina bojů s intervencí*. Praha: Naše Vojsko, 1952, 109 s.

²⁷¹ *Bránili vlast: hrdinové Velké vlastenecké války*. Praha: Naše Vojsko, 1952, 151 s.

V březnu roku 1953 byl z redakce propuštěn. Mnohem horší ranou pro Rudolfa Bejkovského bylo ale to, že byl vyhozen i z armády. Byť to bylo na vlastní žádost, Bejkovský uváděl, že k tomu byl donucen. „V březnu 1953 jsem byl propuštěn „na vlastní žádost“ – byl jsem donucen ji podat – mimo činnou službu. Ačkoliv jsem měl na mysli vždy jen dobro armády a strany, byl jsem v oněch dobách z důvodů, jako např. „jsi žid, není k židům důvěra, musíš proto z armády pryč, apod“ z armády vyštván, ačkoliv jsem nikdy žádný stranický trest ani vojenský nedostal.“²⁷²

Již jako civilní zaměstnanec krátce na to nastoupil jako odborný redaktor na Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti v Praze. Kromě toho zastával řadu odborářských a stranických funkcí, jako například vedoucí agitačního centra.²⁷³ V té době žili manželé i se svým synem Lubomírem v Suchdole u Prahy v ulici Zahradní čp. 13.²⁷⁴ Rudolf Bejkovský ale na armádu nezanevřel a po čtyřech letech, v roce 1957, podal stížnost a zároveň žádost o rehabilitaci na Ústřední výbor KSČ. Komise případ projednala a nakonec rozhodla, že k propuštění došlo bezdůvodně a neoprávněně²⁷⁵, a tak byl 1. května 1957 opět přijat do aktivní vojenské služby a 31. května téhož roku povýšen na podplukovníka. Zároveň byl ustanoven učitelem katedry dějin Komunistické strany Československa a Československé republiky na Vojenské politické akademii Klementa Gottwalda v Praze. Zprvu byl přijat na roční zkušební období, kde se i přes řadu výtek nakonec prosadil. Vytýkáno mu bylo především to, že trpí iluzí o tom, že je na lektorskou práci plně připraven. Na katedře vyučoval velmi dlouhou dobu – až do ledna roku 1966, přitom od 30. září 1961 již jako její starší učitel. Mimo práci učitele na akademii vedl každoročně desítky přednášek týkajících se jeho zkušeností z dob válečných v SSSR, či o tehdy současné problematice politiky KSČ. Vzhledem k jeho úspěchům na akademii a jeho dalším činnostem byl 1. října 1961 povýšen do hodnosti plukovníka.²⁷⁶

V roce 1958, tedy po 15 letech, navštívil Rudolf Bejkovský Sokolovo, místo prvního boje československé jednotky v SSSR za druhé světové války. „Končíme své vzpomínky, neboť přijíždíme do Sokolova. Před místním sovětem je shromážděno obyvatelstvo. Sotva

²⁷² SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, doplněk z životopisu.

²⁷³ Tamtéž, životopis.

²⁷⁴ NA Praha, f. PŘ-EO, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁷⁵ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917, doplněk z životopisu.

²⁷⁶ Tamtéž, OS.

*jsme vystoupili z auta a zdravíme se se Sokolovskými, jeden z nich zamíří přímo ke mně. Díváme se chvíli jeden na druhého a padáme si do náruče. Vždyť to byl Šemet, námi všemi milovaný Michail Ivanovič, s kterým jsme byli za našeho pobytu v Sokolově denně pohromadě,*²⁷⁷ vzpomínal Bejkovský. Návštěva Sokolova v roce 1958 nebyla zdaleka jedinou Bejkovského cestou po místech spojených s boji za druhé světové války. Navštívil také například Duklu, Kyjev či Novochopersk.

Po dlouhých letech coby učitel byl 7. ledna 1966 přemístěn ke kádrové správě Ministerstva národní obrany jako náčelník skupiny péče o zasloužilé příslušníky zahraničního a domácího odboje, kde pracoval do 1. srpna roku 1969, kdy byl ustanoven náčelníkem komise pro vydávání osvědčení o účasti na národním boji za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb.²⁷⁸

V březnu roku 1968 se Bejkovský zúčastnil oslav 25. výročí bitvy u Sokolova. Při této příležitosti se setkal například s Ludvíkem Svobodou, svým velitelem z bojů v SSSR či s Alexanderem Dubčekem, tehdy s prvním tajemníkem ÚV KSČ.

Je potřeba zmínit i to, že během událostí Pražského jara roku 1968 nebyl Rudolf Bejkovský signatářem žádných reformních dokumentů a souhlasil i s invazí vojsk Varšavské smlouvy v srpnu téhož roku. V roce 1969 pak podporoval nové vedení KSČ v čele s Gustávem Husákem, vystoupil také v televizi a rozhlasu za přátelství se SSSR. Veškeré demonstrace odsuzoval a dle svých slov byl připraven proti nim rozhodně zasáhnout. V době invaze vojsk na československé území byl Rudolf Bejkovský těžce nemocen a byl upoután na lůžko.²⁷⁹

Dne 9. března 1968 měl Bejkovský těžkou autonehodu u obce Bytíz nedaleko Příbrami. Podle vyšetřující zprávy nezvládl řízení v levotočivé zatáčce. Výsledkem byla Rudolfova lehčí zranění, ale především těžká zranění jeho manželky Jiřiny. Následně byl Bejkovský obviněn z těžkého ublížení na zdraví a shledán vinným. Od trestu bylo nakonec ale upuštěno s přihlédnutím k dosavadní trestní bezúhonnosti.²⁸⁰

²⁷⁷ BEJKOVSKÝ, Rudolf. Sokolovo včera a dnes. *Květy*. Praha: Rudé právo. 1959, **9**, s. 16.

²⁷⁸ SA AČR Olomouc, OS, Rudolf Bejkovský 1917.

²⁷⁹ Tamtéž, doplněk z životopisu.

²⁸⁰ Tamtéž, Vyšší vojenský soud Příbram, rozsudek ze dne 30. 10. 1968.

Na Ministerstvu národní obrany pracoval Rudolf Bejkovský až do 30. dubna 1974, kdy byl ve věku 57 let propuštěn z aktivní služby vojáka z povolání a vzhledem k jeho zdravotnímu stavu byl doporučen na pozici vědeckého pracovníka Vojenského historického ústavu.²⁸¹ Dne 15. září 1979 zemřel v obci Nový Knín Rudolf Bejkovský ve věku 62 let v hodnosti plukovníka.

²⁸¹ Tamtéž, OS.

Závěr

Cílem této práce bylo zejména v úplnosti představit život jednoho z polozapomenutých hrdinů bitev v Sovětském svazu za druhé světové války – Rudolfa Bejkovského. I přesto, že především v pozdějších bitvách nestál jakožto osvětový důstojník v první linii či nebyl jedním z předních velitelů jednotek, tak stále velkým dílem přispěl k mnohým úspěchům československých vojáků na východě. A to je jeden z hlavních důvodů toho, proč je potřeba si jeho životní osudy připomenout a proč jsem si toto téma vlastně vůbec zvolil.

Při psaní bakalářské práce jsem narazil na řadu problémů. Tím největším určitě byla interpretace mnoha pramenů a jiných zdrojů informací – především pak samotných vzpomínek a různých článků Rudolfa Bejkovského – a to hlavně z toho důvodu, že se jednalo o vzpomínky a práce se značným ideologickým podtextem. Rudolf Bejkovský byl po celý život levicově smýšlející člověk, což dával vždy patřičně najevo. Jeho vzpomínky proto obsahují celou řadu informací, ke kterým je třeba přistupovat nanejvýš opatrně a interpretovat je s ohledem na dobu a účel jejich vzniku. Ovšem, i přesto, nebo možná i díky tomu, byly neocenitelným zdrojem informací, bez kterých by tato práce jen těžko mohla vzniknout.

Zároveň je potřeba zdůraznit, že se v práci vyskytují i místa, která by si zasloužila ještě hlubší výzkum, a která by mohla být určitě velmi zajímavá. Jako příklad můžu uvést členy širší rodiny Rudolfa Bejkovského, kteří před nacistickou hrozbou uprchli do zahraničí, kde se usadili a jejich potomci zde žijí dodnes. Byť by byl tento výzkum po všech stránkách velmi náročný, jistě by přinesl nové, prozatím neznámé, informace třeba i o samotném Rudolfu Bejkovském. Také například rodina jeho ženy Jiřiny Laštovičkové by byla pro výzkum jistě velmi zajímavá.

I přes tato bílá místa jsem podrobně vylíčil jeho život a tím jsem zdárně splnil hlavní cíl této práce.

Seznam pramenů a literatury

Archivní fondy a sbírky

Archiv Jiřího Klůce

Archiv Karla Bejkovského

Archiv Sokolovo o.p.s.

Archiv Univerzity Karlovy v Praze (AUK Praha)

- fond Právnická fakulta

Národní archiv Praha (NA Praha)

- fond Český svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha, členské přihlášky
- fond Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích
- fond Policejní ředitelství Praha II, evidence obyvatel

Správní archiv Armády ČR Olomouc (SA AČR Olomouc)

- fond Osobní spisy

Státní okresní archiv Benešov (SOkA Benešov)

- fond Gymnázia Benešov
- fond Obecné školy Načeradec

Vojenský archiv – centrálna registratúra Trnava

- fond Kmenové listy (sbírka)

Vojenský historický archiv Bratislava (VHA Bratislava)

- fond Kmenové listy (sbírka)

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv Praha (VÚA-VHA Praha)

- fond 1. čs. armádní sbor v SSSR (SSSR-IV.)
- fond 1. čs. samostatný prapor v SSSR (SSSR-II.)
- fond 1. dělostřeleckého pluku (SSSR-XIa.)
- fond 3. čs. samostatná brigáda v SSSR
- fond 4. dělostřeleckého pluku (SSSR-XId.)

- fond Čs. vojenská mise v SSSR
- fond Kvalifikační listiny
- fond SSSR-V.
- fond Vojenský osobní spis

Monografie a sborníky

300 let gymnázia Benešov. Benešov: Gymnázium Benešov, 2003, 164 s. ISBN 80-239-3582-8.

BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí.* Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006, 197 s. ISBN 80-7278-377-7

Bránili vlast: hrdinové Velké vlastenecké války. Praha: Naše Vojsko, 1952, 151 s.

BROFT, Miroslav a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Vojenské dějiny Československa IV, 1939-1945.* Praha: Naše Vojsko, 1988, 797 s.

BROŽ, Miroslav. *Hrdinové od Sokolova.* Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006, 529 s. ISBN 80-7278-365-3

Zborník spomienok účastníkov karpatsko-dukelskej operácie: Dukla věčně živa. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, 228 s.

GUBEL'MAN, M. I. *Sergej Lazo: hrdina bojů s intervencí.* Praha: Naše Vojsko, 1952, 109 s.

GURJEV, N. P. *Průzkum ve velké osadě.* Praha: Naše Vojsko, 1952, 21 s.

HRBEK, Jaroslav a kol. *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944-1945.* Praha: Paseka, 2009, 352 s. ISBN 978-80-7185-974-1

KLŮC, Jiří. *Kapitán Otakar Jaroš: Příběh hrdiny od Sokolova.* Cheb: Svět Křídel, 2018, 176 s. ISBN 978-80-7573-027-5

KLŮC, Jiří. *Josef Müller: Příběh čs. židovského vojáka.* Cheb: Svět Křídel, 2020, 160 s. ISBN 978-80-7573-027-5

KLŮC, Jiří. *Sokolovo. Ve stínu propagandy*. Cheb: Svět Křidel, 2016, 255 s. ISBN 978-80-87567-85-2

KLŮC, Jiří. *U Kyjeva za Prahu*. Nepsaný rukopis.

KRUŠINA, Miroslav. *Zdolbunov: město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority*. Otradovice: Miroslav Krušina, 2009, 233 s.

KULKA, Erich. *Židé v Československé Svobodové armádě*. Praha: Naše Vojsko, 1990, 400 s. ISBN 80-206-0068-X

PAŤHA, Karel. *Výpisky z knihy života*. Vyšlo soukromým nákladem jako neprodejná publikace, 2004, 149 s.

PROCHÁZKOVÁ, Eva. *Načeradec: dějiny městečka a okolních obcí*. Načeradec: Obec Načeradec, 2006, 317 s. ISBN 80-239-6996-X

RICHTER, Karel. *Dobývání domova II.: osvobození Československa bez cenzury a legend*. Praha: Ostrov, 2005, 304 s. ISBN 80-86289-39-7

Sokolovo. Praha: Naše Vojsko, 1973, 291 s.

STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády: Generální štáb 1919 – 2009*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009, 115 s. ISBN 80-7278-220-7

SVOBODA, Ludvík. *Z Buzuluku do Prahy*. Praha: Mladá fronta, 1985, 396 s. ISBN 65-039-80

VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny Volyňských Čechů II. (1914-1945)*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998, 191 s. ISBN 80-901878-8-9

ZAPLETAL, Česlav. *Město Fryšták*. Zlín: Město Fryšták, 2015, 35. s.

Články v časopisech

BEJKOVSKÝ, Rudolf. ČS. vojsko v SSSR. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1965, **62**(45), s. 3. ISSN 0032-6569

BEJKOVSKÝ, Rudolf. K 35. výročí Karpatsko-dukelské operace. *Tvorba*. Praha: Symposion. 1979, **40**, s. 11. ISSN 0139-5513

- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Nejúčinnější pomoc SNP. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1964, **250**(44-45), s. 2. ISSN 0032-6569
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Novochopersk. *Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1959, **7**(8), s. 16-17. ISSN 0862-7584
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Od Jasla k Liptovskému Mikuláši. *Tvorba*. Praha: Symposion. 1975, **7**, s. 15. ISSN 0139-5513
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Pochod vítězů. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1975, **114**, s. 3. ISSN 0032-6569
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Rudé vlajky na Dukle. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1978, **235**(58-59), s. 3. ISSN 0032-6569
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Sokolovo včera a dnes. *Květy*. Praha: Rudé právo. 1959, **9**, s. 16. ISSN 0023-5849
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Tenkrát u Jasla. *Obrana lidu*. Praha: Magnet-Press. 1960, **13**(19), s. 7. ISSN 0231-6218
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. To byly svátky. *Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1975, **25**(24), s. 12-13. ISSN 0862-7584
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Tu vlajku vztyčíme na hranicích... *Obrana lidu*. Praha: Magnet-Press. 1965, **40**(24), s. 13. ISSN 0231-6218
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. U Kyjeva za Prahu. *Tvorba*. Praha: Symposion. 1973, **45**, s. 1-8. ISSN 0139-5513
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Vojákem první roty. *Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1973, **5**(22), s. 10-11. ISSN 0862-7584
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Zlatou barvou zakreslená, krví dobytá. *Československý voják*. Praha: Naše Vojsko. 1975, **20**(24), s. 4-5. ISSN 0862-7584
- BEJKOVSKÝ, Rudolf. Zrozena v boji. *Rudé právo*. Praha: KSČ. 1977, **165**(57), s. 3. ISSN 0032-6569
- KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2005, **1**(54), s. 51-60. ISSN 0018-2583

MOSKALENKO, K. S. Slavné bojové přátelství sovětských a československých národů. *Historie a vojenství*, 2(1955), s. 141-155. ISSN 0018-2583

VACULÍK, Jaroslav. Volyňští Češi v 1. československém armádním sboru v SSSR. *Vojenská história*. Bratislava: Ministerstvo obrany SK – Vojenský historický ústav. 2005, 1, s. 74-86.

VALIŠ, Zdeněk. 1. československý armádní sbor v bojích na Dukle. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2014, 4(63), s. 55-71. ISSN 0018-2583

VALIŠ, Zdeněk. Od Ondavy k Liptovskému Svätému Mikuláši. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2015, 2(64), s. 51-64. ISSN 0018-2583

VALIŠ, Zdeněk. Účast Čechoslováků při osvobození Kyjeva v listopadu 1943. *Historie a vojenství*. Praha: Naše Vojsko. 2013, 3(62), s. 46-63.

Odborné práce

SALFELLNER, Herald, 2017. *Pandemie španělské chřipky 1918/19 se zvláštním zřetelem na České země a středoevropské poměry*. Praha. Disertační práce. Univerzita Karlova. 1. Lékařská fakulta.

WILKE, Carsten, 1999. *Geographischer und quellenkundlicher Index zur Geschichte der Rabbinat im deutschen Sprachgebiet 1780-1918*. Duisburg. Disertační práce. Gerhard-Mercator-Universität Duisburg. FB 1- Judische Studien.

Internetové zdroje

KLÚC, Jiří. Zemřela poslední veteránka od Sokolova. *Reportér* [online]. 2. Prosince 2020, [cit. 7. 12. 2020]. ISSN 2336-4092. Dostupné z:

<https://www.reportermagazin.cz/a/pM6Nt/zemrela-posledni-veteranka-od-sokolova>

Matrosov, Alexandr Matvejevič [online]. Válka.cz ©2005 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/Matrosov-Alexandr-Matvejevic-t33485>.

Naše Vojsko [online]. Naše Vojsko [cit. 7.12.2020]. Dostupné z:

<https://www.nasevojsko.eu/nasevojsko/0/0/2/50>

Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2020 [online]. ČSÚ: ©2020 [cit. 5.11.2020]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>

VÚA-VHA Praha. *Velitel, který měl splnit nesplnitelné*. Dostupné z:
<http://www.vhu.cz/velitel-ktery-mel-splnit-nesplnitelne/>.

Další zdroje

Korespondence s Lubomírem Bejkovským

Korespondence s Karlem Bejkovským

Seznam Příloh

Příloha č. 1 – Seznam publikační činnosti Rudolfa Bejkovského

Příloha č. 2 – Bedřich Bejkovský

Příloha č. 3 – Přehled vyznamenání Rudolfa Bejkovského

Příloha č. 4 – Seznam hodností Rudolfa Bejkovského

Příloha č. 5 – Významné životopisné údaje Rudolfa Bejkovského

Příloha č. 1 – Seznam publikační činnosti Rudolfa Bejkovského

V níže uvedeném seznamu přikládám soupis článků, které Rudolf Bejkovský publikoval v různých periodikách poválečného období. Jedná se o velmi cenný zdroj informací především k válečným operacím čs. jednotek v SSSR, kterých se Rudolf Bejkovský osobně účastnil. Vzhledem k době, kdy byly články publikovány, je třeba být při jejich interpretaci opatrný. Často jsou pod vlivem komunistické propagandy.

Podle dostupných informací také minimálně jednou vystupoval v televizi a rozhlase, a to v době krátce po událostech Pražského jara. V nich dle jeho slov zdůrazňoval důležitost bratrských vztahů se Sovětským svazem. Ze seznamu vyplývá, že publikoval prakticky po celý svůj poválečný život. Zajímavé například také je to, že v Rudém právu a v Tvorbě publikoval převážně až za dob normalizace. Naopak, v letech předcházejících, publikoval nejvíce v Obraně lidu a v časopise Československý voják. Z válečných operací nejvíce psal o Sokolovu, následně o Dukle a dalších bitvách. Je také patrné to, že psal především o událostech, které sám zažil. Jen výjimečně publikoval článek o něčem, u čeho osobně nebyl.

Obrana lidu

- *Sovětský svaz byl a bude nepřekonatelnou hrází všem dobyvatelům* (22. června 1948)
- *Setkání s členem strany* (17. dubna 1959)
- *Přátelství, pro něž žádná zkouška není dost těžká* (22. září 1959)
- *Sokolovo věčně žije v našich srdcích* (8. března 1961)
- *Ačkoliv to nebylo jednoduché...* (5. března 1966)
- *Před dvaceti lety na frontě* (7. prosince 1963)
- *Hovory o Leninovi* (28. března 1970)
- *O Sokolovu trochu jinak* (2. března 1968)
- *Machinace čs. buržoazie před únorem 1948* (7. února 1958)
- *Se stranou k vítězství* (1. června 1958)
- *Interbrigadisté, kteří na Duklu nedošli* (1966)
- *Ještě nikdy v dějinách* (10. prosince 1961)
- *Pro život šli na smrt* (23. února 1962)

- *Dvacetiletým* (31. prosince 1961)
- *Tu vlajku vztyčíme na hranicích...* (2. října 1965)
- *Tak jsme je znali* (1. května 1960)
- *Cesta k Mikuláši* (12. února 1960)
- *První čs. pohraničnick* (1. října 1966)
- *Zbraně odplaty* (21. října 1962)
- *Tenkrát u Jasla* (15. ledna 1960)
- *To bylo před dvaceti lety* (27. května 1962)
- *Výrazná osobnost našich dějin: k 70. narozeninám Klementa Gottwalda* (19. listopadu 1966)
- *Strana vedla a vítězila i v dobách nejtěžších* (15. března 1961)
- *Sbohem Buzuluk, a na shledanou* (21. prosince 1958)
- *Věčně živé tradice Dukly* (2. října 1960)
- *Proč jsem opět u vás* (31. května 1959)
- *Před dvaceti lety na frontě* (7. prosince 1963)

Tvorba

- *Sokolovo – 30. výročí bitvy* (7. března 1973)
- *Sokolovo* (8. března 1978)
- *Od Jasla k Liptovskému Mikuláši* (12. února 1975)
- *Přelom* (5. července 1978)
- *Za námi Moskva* (8. prosince 1976)
- *Varování i výzva* (16. června 1976)
- *30. výročí vzniku 1. čs. armádního sboru v SSSR* (26. června 1974)
- *Antonín Šagat – komisař partyzánské brigády kpt. Nálepky* (1. září 1976)
- *Čechoslováci v Rusku před šedesáti lety* (26. října 1977)
- *Bojovník revoluce* (14. září 1977)
- *Přes Karpaty* (11. září 1974)
- *K 30. výročí bitvy u Jasla* (15. ledna 1975)
- *35. výročí karpatsko-dukelské operace* (vydáno po smrti Bejkovského – 3. října 1979)
- *Den československé armády* (6. října 1976)
- *Základ bojové tradice* (9. února 1977)

Rudé právo

- *Komunisté v čele boje za svobodu* (8. března 1971)
- *Vzpomínka na velitele* (25. září 1979 – vydáno po smrti Bejkovského)
- *Ze Svobodou za svobodu* (25. listopadu 1970)
- *Pochod vítězů* (17. května 1975)
- *Rudé vlajky na Dukle* (5. října 1978)
- *Sokolovo* (8. března 1978)
- *25 let od bitvy u Sokolova* (8. března 1968)
- *Čs. vojsko v SSSR* (4. března 1965)
- *Nejúčinnější pomoc SNP* (8. září 1964)
- *Slavili říjen v boji* (4. listopadu 1977)
- *U Kyjeva za Prahu* (3. listopadu 1968)
- *Zrozena v boji* (15. července 1977)
- *Zrod nové armády* (5. února 1977)

Československý voják

- *Před třiceti lety byl utvořen I. čs. armádní sbor* (4. dubna 1974)
- *Vojákem první roty* (8. března 1973)
- *Jak Béd'a ukradl kolo* (16. října 1975)
- *Do poslední minuty* (20. února 1975)
- *Novochopersk* (28. března 1979)
- *Zlatou barvou zakreslená, krví dobytá* (2. října 1975)
- *To byly svátky* (11. prosince 1975)

Květy

- *Sokolovo včera a dnes* (26. února 1959)

Příloha č. 2 – Bedřich Bejkovský

Mladší bratr Rudolfa, Bedřich Bejkovský, se narodil 22. září 1919 v městečku Načeradec, kde také navštěvoval obecnou školu. Poté se vyučil obchodním příručím.²⁸² V květnu 1939 uprchl poprvé do polských Katowic, kde byl 14 dní ubytován v rodině polského krejčího. Krátce na to se vrátil do Československa pro svého bratra Rudolfa. Následně oba bratři odjeli znovu do Katowic. V červenci téhož roku pobýval Bedřich v táboře v Malých Bronovicích a odtud se dostal do Francie.²⁸³ Dne 22. srpna 1939 byl v hodnosti vojína převzat do činné služby v cizinecké legii v Alžírsku. Po vypuknutí války znovu odjel do Francie, kde se tvořila čs. jednotka. Nejprve byl zařazen k velitelské rotě pěšího pluku 1. Dne 23. ledna 1940 byl přeřazen k velitelské baterii dělostřeleckému pluku 1 jako telefonista. Po německém útoku na Francii jednotka ustoupila do přístavu Sete, odkud byla transportována do Anglie, kde byl internován a sloužil zde v pracovních jednotkách britské armády. Dne 1. ledna 1942 byl presentován a vtělen k 1. dělostřeleckému pluku jako radista. Dne 12. prosince 1944 absolvoval kurz pro řidiče tanku a byl následně přeřazen k záložní tankové rotě.²⁸⁴ V červenci 1944 se svou jednotou přeplavil do Francie, kde následně obléhali přístav Dunkerque. Po návratu do Československa byl dne 1. září 1945 povýšen na svobodníka v záloze. Následně pracoval v textilním velkoobchodě v Praze, ale o místo po roce 1950 přišel a musel jít pracovat do ČKD a později dokonce jako horník do Kladenských dolů. V roce 1948 se oženil s Ruth Kleinovou, se kterou měl dva syny. Bedřich Bejkovský zemřel 29. března 2012.²⁸⁵

²⁸² VHA Bratislava, f. Kmenové listy (Sbírka), Bedřich Bejkovský 1919.

²⁸³ Archiv Karla Bejkovského, vzpomínky Bedřicha Bejkovského, nedatováno, s. 1-4.

²⁸⁴ VHA Bratislava, f. Kmenové listy (Sbírka), Bedřich Bejkovský 1919.

²⁸⁵ Archiv Karla Bejkovského, vzpomínky Bedřicha Bejkovského, nedatováno, s. 1-4.

Příloha č. 3 – Přehled vyznamenání Rudolfa Bejkovského

- Československý vojenský řád Bílého lva Za vítězství V. stupně
- Dvojnásobný držitel Československého válečného řádu 1939
- Československá medaile Za chrabrost před nepřítelem
- Řád rudé zástavy
- Řád rudé hvězdy
- Československá medaile za zásluhy I. stupně
- Medaile Za službu vlasti
- Dukelská pamětní medaile
- Sokolovská pamětní medaile
- Pamětní medaile československé armády v zahraničí se štítkem SSSR
- Sovětská medaile za vítězství nad Německem ve Velké vlastenecké válce
- Sovětská medaile Za osvobození Prahy

Příloha č. 4 – Seznam hodností Rudolfa Bejkovského

- 31. května 1943 – svobodník
- 20. prosince 1943 – desátník
- 10. května 1944 – četař
- 28. července 1944 – podporučík dělostřelectva v záloze
- 7. března 1945 – poručík dělostřelectva v záloze
- 1. května 1945 – nadporučík dělostřelectva v záloze
- 1. ledna 1946 – kapitán dělostřelectva v záloze
- 1. prosince 1946 – štábní kapitán dělostřelectva z povolání
- 1. srpna 1947 – štábní kapitán pěchoty z povolání
- 1. září 1947 – major pěchoty z povolání
- 31. května 1957 – podplukovník
- 1. října 1961 – plukovník

Příloha č. 5 – Významné životopisné údaje Rudolfa Bejkovského

26. dubna 1917 – narodil se v Načeradci

červen 1928 – frekventační vyznamenání na Obecné škole Načeradec

15. června 1936 – zkouška z dospělosti na reálném Gymnáziu Benešov

1936–1939 – studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

20. června 1939 – odchod do Polska

1939–1941 – studia na Právnické fakultě Univerzity Ivana Franka ve městě Lvov

9. dubna 1942 – prezentován v Buzuluku u nově vznikající československé jednotky jako člen spojovací čtyry štábní roty

8. března 1943 – bitva u Sokolova

červenec–prosinec 1943 – výkonný rotmistr roty velkých kulometů proti letadlům (VKPL)

leden–únor 1944 - pomocník prokurátora

březen–duben 1944 – zástupce velitele čtyry roty VKPL a pobočník u velitele oddílu roty VKPL

září 1944–březen 1945 – osvětový důstojník 1. dělostřeleckého pluku 1. čs. brigády

duben–květen 1945 – osvětový důstojník 1. čs. brigády v SSSR

květen 1945–srpen 1948 – náčelník oddělení výchovy a osvěty 1. a později 5. pěší divize v Praze

7. června 1946 – promován titulem JUDr.

srpen 1948–únor 1950 – náčelník okružní politické správy 1. oblasti

únor 1950–září 1950 – náčelník politického oddělení 12. divize v Karlových Varech

září 1950–únor 1951 – náčelník politického oddělení III. sboru v Plzni

únor 1951–říjen 1951 – placená dovolená

říjen 1951–březen 1953 – lektor ruštiny u nakladatelství Naše Vojsko

březen 1953 – propuštěn z armády

březen 1953–květen 1957 – redaktor Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti

1. května 1957–7. ledna 1966 – znovu povolán do činné služby a zaměstnán jako lektor na katedře dějin Komunistické strany Československa a Československé republiky

7. ledna 1966–1. srpna 1969 – náčelník oddělení kádrové správy na Ministerstvu národní obrany pro práci s účastníky domácího a zahraničního odboje

1. srpna 1969–30. dubna 1974 – náčelník komise pro vydávání osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb. na Ministerstvu národní obrany

30. dubna 1974 – propuštěn ze služebního poměru vojáka z povolání a přeložen do zálohy

15. září 1979 – zemřel v obci Nový Knín

Obrázkové přílohy

Obrázek 1. Rudolf Bejkovský ve kvartě benešovského gymnázia, školní rok 1931/1932 (zdroj: Archiv Jiřího)

Obrázek 2. Svatba Rudolfa Bejkovského a Jiřiny Laštovičkové dne 4. července 1945 (zdroj: Archiv Jiřího Klůce)

Obrázek 3. Rudolf Bejkovský v roce 1977, tedy v 60 letech (zdroj: Archiv Jiřího Klůce)